

13751

1918

891.99

V- 64

E 2003

58

ԵՐՈՒԱՆԴ ՄԵՍԻԱԵԱՆ

ՔԵՐԹՈՒԱԾՆԵՐ

ԿԱՐՄԻՐ ՍԵՐՈՒՆԴԸ

1918

891.99

Մ-64

91.99

7-64

ԵՐՈՒԱՆԴ ՄԵՍԻԱԵԱՆ

ՔԵՐԹՈՒԱԾՆԵՐ

ԿԱՐՄԻՐ ՍԵՐՈՒՆԴԸ

1918

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԿՐ ՎԵՐԱԾՆԻ

Սիրոյ եւ գութի երգ՝ հայ ժողովուրդին

Արեւոյսին բոչունը կերգէր: Ան կ'երգէր առտուան գեղեցկութիւնը, արեւին բարերար ջերմութիւնը, գարնան վերածնունդը: Իր գուարք երգը կը տօնէր սէրերու եղանակը որ դիւրաբեկ ու անգին բոյներով կը լեցնէ անտառներու դարաւոր ծառները,— բզգուն բաւոտներն ու ոսկեայ ցորեններուն գերազանց փառքը: Թռչունը կ'երգէր ներկային ուրախութիւնը եւ ապագային հաւատքը:

* * *

Քիչ մ'անդին, պալատին մէջ, ծեր բռնապետը իգո՛ւր կը փնտռէր բունին հանգիստը: Թանձր պատերը, հարուստ ու ծանրը վարագոյրները կարծես կը չոփէին վրան, վշտալիօրէն կը մնշէին զինքը: Հին յիշատակները ջարդերու՝ կը խուժէին մըտքին մէջ. սակայն խիղճը զինք չէր տանջեր. տարիքը՝ քամակը ծռելով՝ իր մէջ չէր մարած դեռ՝ ոչ ատելութիւնը, ոչ հեշտանքի սէրը:

* * *

Ոսկի բեւերով բոչունը յոյսի եւ հրմուսնքի գուարք մտնողիւնը պալատ կը հասնէր, կուգար իրեն. եւ բռնապետը՝ մաղձալիւր սրտին հալմակ թափովը կատէր բեւաւոր երգիչը, անոր եռանդին, անոր՝ կեանքի համար ցոյց տուած վստահութեան եւ ազուր բաներու հանդէպ նախաձեռնութեան սէրին համար:

Ոսկի բեւերով փոքրիկ բոչուն մ'էր լոկ, վառ աչքերով,

53644-ահ

39970-67

անմեղ սրտով, եւ սակայն, հօր բռնապետը չի կրցաւ հանդուրժել անոր ներկայութեան: Կատաղի՝ ան հրամայեց որ զարնեն թռչնիկը՝ որ բունը կը խանգարէր: Երբ սիրտը մոայլ է եւ հոգին վայրագ, յոյսն ու սէրը երգեր չունին:

* * *

Երգելէն յոգնած, թռչունը, հանդարտ ու անկասկած, այժմ կը թօթուէր ու կը յարդարէր փետուրները: Ան կը հաւաքէր յարդի շիւղեր որ իր բոյնը պիտի շինէին. կը թռչտէր արագ ու վարվումն. անմեղ էր եւ վախ չունէր: Ճերմակ ու թեթեւ բուլայ մը բուրդի գոր տեսաւ. իրեն խանդ տուաւ աւելի թռչելու. իր նուրբ կտուցովը գայն բռնելու վրայ էր՝ երբ պողպատ ունեղիներով անգութ թակարդը գոցուեցաւ վրան: Խեղճ, փոքրիկ ոսկեփետուր թռչուն...:

* * *

Կոպիտ ձեռքեր բռնեցին իր փոքրիկ, փայլուն մարմինը եւ տարին հօր միապետին: Բռնապետին մոայլ դէմքին վրայ, անգութ ու հրուտ աչքերը վառեցան, ինչպէս կը վառէին անոնք կողոպուտի եւ ջարդերու օրերուն: Ան սղմեց ոսկեգոծ փոքր գունդը որ ալ կեանք չունէր. սղմեց գայն ճզմելու աստիճան. «Այսպէս, ըսաւ, ա՛լ չպիտի երգես, թռչուն», ու պատուհանին բաց փեղկէն փողոց նետեց գայն:

* * *

Միւս առտուն, արշալոյսին, ոսկի թեւերով թռչունը դարձեալ կերգէր պալատին մօտ: Իր երգը կը սաւառներ՝ գուտ

եւ փայլուն: Վառ ճռուղիւնին մէջ՝ կռիւի եւ յամառօրէն ապրելու ըզանգին խաղերը՝ այժմ բռնած էին հանդարտ գուարթութեան երգերուն տեղը: Բռնապետը սարսուց կատաղի եւ ատող. պալատին պատուհանէն՝ ան կրնար տեսնել ոսկեթեւ թռչունը՝ զոր օր մ'առաջ փողոց էր նետած անկեղան, թռչունը որ պնդուն աչքովը զինքը կը դիտէր, մինչ իր ոսկեգոծ կոկորդէն կը բարձրանար երկնային երգը՝ իբրեւ մարտանքի հրաւեր:

* * *

Ամէն իրիկուն, այսպէս, երկար ատեն, բռնապետին բերին թռչունին անշարժ, փոքր մարմինը, եւ ամէն առտու, արշալոյսին, ոսկի թռչունին հրաշալի երգը եկաւ արթնցնել պալատին մտահոգ ու կատաղի միապետը:

Այս պահուն էր որ պայքեցաւ ահարկու փոքորիկը որ աշխարհը պիտի կործանէր: Արեւելէն Արեւմուտք, վաղեմի երկիրը սարսուց աղէտներու մէջ: Արեւան հոտէն, ծեր բռնապետը գորութիւն առաւ ու մխուեցաւ պայքարին մէջ, իր ջարդալիք անցեալովը:

Պալատին մեծ պարտէզին մէջ ոսկեայ թռչունը՝ մտահոգ, սարսուտ, կը լսէր անող փոքորիկներուն ազմուկը: Ու դեռ կերգէր. բայց իր երգը տխուր ու մեղամաղձոտ էր: Կարծես՝ ծեր միապետը գայն մոռցած էր այլեւս. թերեւս, անիկա յոգնած էր թռչունը խեղդելէն, քանի որ ամէն առտու ան կը վերածնէր իր երգովը: Ամէն հարուածի, ամէն նոր վէրքի, նոր կեանք մը կը փոխանցուէր յաղթական թռչունին: Յամառօ-

բէն, տառապանքով, ոսկեայ թռչունը կը շինէր բոյնը եւ կեր-
գէր իր անմահ երգը:

* * *

Օր մը սակայն, վայրագ ձեռք մը գինի բռնեց ու տարաւ շատ
հեռուն: Փետուրները փշրուած ու անգոյն, կտուցն ու
նոտքերն արիւնոտած, կոկորդը հրավառ ծարաւէն ու տառա-
պանքէն, ոսկեայ թռչունը թող տրուեցաւ աւագուտ դաշտին
մէջ, այրող արեւին տակ: Ո՛չ մէկ հովիկ սիրտը գովացնող,
ոչ մէկ ցօղ ծարաւը մարող, այլ միայն կրակէ աւագը ամէն
ուրեք՝ ուր խեղճ մարմինը կը մխուէր անդադար, գրեթէ ան-
կենդան: Վերջապէս՝ յաղթուած էր երգող թռչունը:

* * *

Արեւը կ'աներեւութանար հորիզոնէն ու մեղմօրէն թռչու-
նը կը մեռնէր: Կեանքը կը հատնէր՝ հոսելով իր փափուկ մար-
մընին հազար վերքերէն: Ո՛չ յոյս, ո՛չ երգ. այլ միայն՝ տըխ-
րութիւն եւ մահ կար իրեն համար: Գլխուն վերել, արծիւ մ'ու
անգղ մ'անցան գայն ըզձալով:

Յանկարծ, մինչ ցորեկուան վերջին լոյսերը կը մարէին,
հովիկ մը, հագիւ գգալի գեփիւռ մ'լաւ՝ մեռնող թռչունին բերե-
լով հեռաւոր շշուկ մը: «Արուքի՛ւն, կ'ըսէր ան թռչունին, դեռ
առուակները պիտի կարկաչեն քեզի համար, դեռ ծառերը բոյն
պիտի տան թելաւոր սերունդիդ՝ իրենց դալար նիւղերուն վը-
րայ: Արուքի՛ւն, դեռ քու երգդ պիտի աւետէ գարունները, ապ
բելու ուրախութիւնը եւ վաստակին անմահ բեղմնաւորութիւ-
նը: Արուքի՛ւն, դուն ա՛յն ես՝ որ չի մեռնիր»:

Ու թռչունը կը լսէր այս յոյսի մրմունջը. յանկարծ, տա-
ռապանքէն սղմուած կոկորդը թրթռաց եւ ոսկեայ թռչունին
կուրծքէն բղխեց հրաշալի երգ մը ու իր երգերուն ամենէն
Աստուածայինը, հաւատով ու արիւնով խառնուած երգ մը՝
գոր տիեզերքը լսեց:

Ծեր բռնապետն ալ լսեց գայն պալատին մէջ: Զոհերու ա-
րիւնէն դեռ կարմիր՝ ձեռքերը սեղմուեցան, եղունգները մխե-
լով փերտուն մէջ: Որպէս զի այլեւս չի լսեր, գլուխը թաղեց
բարձրուն մէջ, բայց երգը աւելի՛ գուտ, աւելի՛ յստակ կ'ը-
սէր. «Փիւնիկն իր անիւնէն կը վերածնի, փիւնիկն իր անիւ-
նէն կը վերածնի»:

Արդրէ դուռերը, ծանր փեղկերով պատուհանները գոցել
տուաւ, բայց երգը հնչեց միշտ պայծառ: Բռնապետը կը տա-
ռապէր. լեռներէն ովկիանստ, այրող անապատէն բարձրացող
երգը թափանցելով՝ արձագանք կը գտնէր տիեզերքի բիւրա-
ւոր ձայներուն մէջ:

Այլեւս մէկ թռչուն չէր՝ որ կերգէր, այլ՝ անոր երգէն
արքնցած հարիւր հազարաւորներ՝ որ կը հռչակէին ազատ ապ-
րելու իրենց կամքը՝ բռնութեան հանդէպ:

Պարտուած՝ ծեր բռնապետը ինկաւ. կարծես անվերջանա-
լի էր անոր հոգեվարքը:

* * *

Արշալոյսը ծագեցաւ վարդագոյն ու շիկափեր: Զմրուխտ-
եայ դալար մը ծածկած էր պարտէզին ծառերուն նիւղերը:

երկիրն ու բնութիւնը կ'արթննային: Յանկարծ, մահուան դէմ
չարչրկուող բռնապետը ցցուեցաւ հոգեվարժի գառանցանքին
մէջ ու ինկաւ անշունչ: Պատուհանին շատ մօտիկ, նոր ու բե-
փուն նիւղի մը վրայ, ոսկեփետուր բռնունը իր բռնը կը շի-
նէր, այժմ հանդարտ ու ապահով:

Իր ճռուողիւնը կրկին լսուեցաւ, մինչ բռնապետը կանց-
նէր կեանքէն.— փունիկն իր անիւնէն կը վերածնի՛, փիւ-
նիկն յաղթած է մահուան...:

MARCELLE MESSIAIAN

ԳԱՆԿԵՐՈՒ ԶԱՐԴԸ

Գարունները վերածնունդին հայկական,
կրկի՛ն ծաղկած պիտի գան.

կրկի՛ն քաշեայ ժամանակին ձեռքն քննուշ
Մեր վերքերուն վըրայ դընէ պիտ' անուշ
Իր խնկաւէտ բալասանն:

Քանի՛ դարեր, քանի՛ ազգեր ռազմագէն՝
Անհետացան մեր շուքէն
Իրենց փառքովն ու բռնութեամբն անցաւոր:
Քանի՛ դարեր մեր տեւելու կամքն աղուոր՝
Վերապրեցուց ցեղն հրգօր:

Զարդէն, հուրէն, կործանումէն ընդհանուր
Մըմնջեցինք զարքնած, լուռ,
«Երազ մըն էր, գարշատեսիլ, հոգեւանջ՝
Գիւշերուան մը ցնցող՝ այլ սի՛ն մղձաւանջն,
Անցա՛ւ ահա տխրալուր:

Գարունները վերածնունդին հայկական
Նորէն ծըլած պիտի գան.
Մղձաւանջներն ալ հեւացող, հոնդագին,
Յոյժ չարչրկուած մեր գանկերէն պիտ' անցնին՝
Որքա՛ն դարեր՝ դեռ անծին:

Բայց ե՞րբ նորէն ծիծառներուն պէս սիրուն
Տաղանդները գեղասուն
Պիտի դառնան մեզի՝ առած յարութիւն :
Այլ ե՞րբ լսեմք պիտի անոնց երգն յօժար՝
Ներդիմներուն տակ դալար :

Անոնք ակերն էին ցեղին անվրդով ,
Ուրկէ կեանքի նեկտարն գով՝
Երակներնուս մէջ կը հոսէր դրդչելով :
Հանճարները՝ անուշ ջուրի ակ խաղաղ ,
Այժմ ցամքած են , աւա՛ղ :

Հանճարները լոյսեր էին շողարձակ ,
Զոր մուսաներն դափնեպսակ՝
Էրենց շնորհին ճանճանչներէն քաղած՝ շէն ,
Յեղին հոգին նետեր էին շողշողուն՝
Զերք գոհարներ վարվրուն :

Անոնք ինկան՝ մարած աստղե՛ր քանկագին
Հորիզոնէն ազգային :
Զարչարաններն ի՞նչ են ու ի՞նչ աղէտֆներն ,—
Լո՛կ արիւնտ , այլ վաղանցուկ երազներ ,
Որ օր մ'անշուշտ կը մոռցուին :

Աղէտֆներու նըսեմ ստուերն տխրաշուֆ ,
Լո՛կ գիշեր մ'է , սրտմաշուֆ .
Այլ այն խաւարն գոհուողներու հանճարին՝

Որքա՛ն դարեր պիտի ծածկէ մթագին ,
Սերունդները նորածին :

Գարունները կրկին կուգան ծաղկաւտ ,
Բայց ո՛վ կրնայ իրենց հետ՝
Մեզի դարձնել՝ գանկերն հասուն՝ ջարդփշուր
Տաղանդներուն՝ զոր դառնագին , յուսակտուր՝
Պիտի ողբանք մենք յաւէտ :

Գարունները դեռ չի ծաղկած բողբոջուն ,
Մամիկներուն պէս անփուն ,
Մեր հոգիներն ջարդուողները քո՛ղ կանչեն .—
« Ելէ՛ք , ելէ՛ք շիրիմներէն ձեր անշէն՝
Որ մենք իջնեմք հողն փխրուն :

ՄԵՏՈՒՍԱՆԵՐ ԵՂԷ՛Ք

Ո՞ր նախանձոտ դիցուհին
Ձեր գեղն ու շնորհն խաքարեց .
Քոյրե՛ր , ո՛վ ձեզ լալագին ,
Կօրկոններու վշտահեծ՝
Մուրք անձաններն գլտորեց :

Անէ՛ծք , անէ՛ծք քափեցէ՛ք
Հարսներ , որ այժմ կը հեծէք :
Հարեմներուն մէջ հեղձուկ՝
Մետուսաներ եղէ՛ք դուք :

Մայրե՛ր․ ձեր վիշտն տրտմասուն
 Մեր սրտերուն մէջ դրբաւ՝
 Սիրոյ անհունն անգրբաւ․
 Թող ձեր հոգւոյն մէջ ալ բոյն
 Դընէ վրէժն մեր արթուն :

Մետուսաներ քլտպագին
 Եղէ՛ք կոյսե՛ր ծաղկածին․
 Ու բոզ ձեզմէ յա՛ր խոյս տան
 Թշնամիներն գարշ բերան :

Ձեր գանգութներն գիսախալւ՝
 Օձե՛ր եղած բագմաքիւ ,
 Թո՛ւն բոզ ժայթքեն անխընայ՝
 Ոխի սեւ բոյնն անոնց վրայ :

Եւ գէթ հեղ մ'ալ , ո՛վ Աստուած ,
 Անոնց շնորհէն ամօքխած ,
 Անոնց մարմնէն խոշտանգուած՝
 Հանոյ՜քի տեղ՝ բոխի բո՛ղ ,
 Մահուան պատիժն սահմուկող :

Ա՛հ , բոզ վաղ կամ անագան ,
 Անոնց գեղէն Մետուսեան ,
 Յափշտակիչներն այն գագան ,
 Արա՛գ , արա՛գ քարանան :

ԹՈՒՐԳ ԿԱՅԵՆԸ

Տաֆ․ Արշակ Տէր Մարկոսեանի

Ա․

Կայէ՛ն ժըլատ , եղբայրասպան , տենդագին ,
 Մարդասպանը հա՛ կշտապէ լուիկ , յար՝
 Ամալութեան , դաղտնիքին մէջ խաւարին ,
 Նախճիրներուն վըրայ սիրել սոսկահար՝
 Սեւ լուռութեան թանձրը , խուլ քօղն տարածուն :
 Արեւն արդար կը խաւարի մայրամուտ .
 Վերջալոյսի յողնած չողերն չառագոյն ,
 Տարածուելով ամպածածան , սէպ ու մութ
 Լեռներէն վար՝ ջրվէժներով փրփրոուն՝
 Մարտիրոսին անմեղ դիակն կը լըւան :
 Ձայներն արեան սարարտ հողէն սարսըռուն ,
 Ոճրագործին երեսն ի վեր կը սլուան . —
 — Ո՞ւր է Արեւն , Կայէ՛ն , Կայէ՛ն նախանձոտ :
 Բայց Կայէ՛նը , ոտքովն անարդ ու աղտոտ
 Խօսող արիւնն անդոսնելով անվրդով ,
 Կը կոխկուտէ դայն ու անկէ վեր ցատկող
 Տղմուտ արիւնն լավայական կըրակով՝
 Կայրէ՛ մութ աչքն , սեւցընելով սիրտն անդող .
 Եւ ձայն մը դուռ , կ'ըսէ իրեն , — ո՛վ Կայէ՛ն ,
 «Թող հողն այն որ եղբօրդ արիւնն ընդունեց ,

Անիծէ՛ քեզ, մերժէ՛ սնունդն իր ծոցէն :
 Փախստական եւ թափառկոտ՝ դուն այժմէն՝
 Կայէ՛ն, շրջիս երկրի վըրայ ամօթով» :

* * *

Զերթ Միլտոնեան սատանաներ երկնքնկեց,
 Որ տարածուած, սեւաթըռիչ գունդերով
 Վար կը խուժեն վահանակիր տրտմահեծ՝
 Հալածելու ջինջ հրեշտակներն լուսաւոր,
 Մութ ստուերներն տարածուելով թեւաւոր,
 Կը հալածեն վերջին լոյսերն երկինքէն :
 Խոնաւ շողի մը բղխելով թաւուաքէն,
 Զերմոտ շունչով կը սաւառնի ամէն տեղ :
 Դաշտերուն վրայ հոծ մութն իջած կապարեայ,
 Սեւ գիշերը՝ արիւններու բոցահեղ
 Լճին վըրայ ծծմբածուխ կը մըխայ՝
 Իբրեւ դաժան բէկզդերուդ մը հսկայ :
 Շշուկներն խօլ՝ խիտ թուփերէն գաղտնապահ,
 Անտառներէն, մացառներէն, ձորերէն,
 Զղջիկներու պէս թռչտելով, դո՛ղ ու ա՛հ
 Կը ափռեն լուռ, անոր շուրջը հեւալէն .
 Ու կայէ՛ն սարսուռով կը վախնա՛յ :
 Հեղեղներէն կաշող արեան տարածուած,
 Բոցէ սուրբ, լեզուներու պէս այրող՝
 Կը հալածեն զինքը ահա՛ տրտմայած :
 Մղձաւանջ մը կը խղրէ սիրտն աժգունող .
 Ու մարած աչքն իր շաւիղը կորուսած՝

Յիմարութեամբ մը Մադալթեան կը յառի
 Արիւնին՝ որ ձեռքը կայրէ վիթխարի :
 Ճիւղաղ հոգին որ ստուերն էր փնտռած յար
 Ոճիրներուն համար, այժմ՝ մութ, խաւար
 Ստուերներէն յոյժ կը սոսկայ . վախ մ'անհուն՝
 Իմաստութեան սկիզբն ու աստղ՝ մշտարթուն՝
 Յոլքի մը մէջ տողանցումով մ'արիւնոտ,
 Մորթածներուն շողուն դէմքերն արեւոտ,
 Մէկիկ մէկիկ կանցընէ հոն՝ առջեւէն :
 Ու տեսիլներն երազային, ուրուական՝
 Մխող դանկին մէջ խոնրւած կայէ՛նեան,
 Սալեգական ջուրերու պէս կը վազեն,
 Հրաբըխային եռեփով մը բոցեղէն :
 Ի՛նչ հուր, ի՛նչ ծուխ, ի՛նչ աղէտներ, ի՛նչ արիւն, —
 Աւերումին գարշութիւնն է՝ որ անքուն՝
 Կը տեսնէ ան, վտարանդի, վատչըւէր .
 Եւ խարխալուն հոնդալով անհամբեր,
 Ղովտեան քայլով մ'ահաստարսուռ, նոր կայէ՛ն,
 Կուզէ փախչիլ ոճիրներուն անէծքէն :
 Բայց աւերներն՝ դերթ վհուկներ Սկովտեան,
 Սեւ դուշակներն ճակատադրին՝ դուրս կուգան՝
 Մութ երեսին վշտաշարջար, ահարկու՝
 Իւրաքանչիւրն իր սեւ անէծքն նետելու :
 Աստղերն հատու տէգերու պէս կը մխուին,
 Փախչողին սիրտն եւ ան կիյնայ՝ վշտադին .
 Ու մահիկին վերցնելով աչք մ'յուսահատ՝
 Հուր գրերով հոն կը կարգայ բաղդին վատ

— Մանէն, քէկելն ու քփարսին հրացայտ՝
Արինարբու խրախճանքներուն խօլ, աղու
Արբշխէն ետք, մութ դատակնիքն ահազդու, —
— Կշտեցի քեզ եւ արդ պակաս կը գտնեմ,
Ու հաշւըած օրերէդ ետք, սեւ, նըսեմ,
Երկիրն բերրի զաւակներու մէջ զոհուած
Պիտի բաշխեմ՝ արդարադատ նուիրուած»:

Բ.

Պուրակներէն, թաւուտներէն, սարերէն
Ահա կիջնեն հայ որսորդներն ռազմադէն.
Եւ ալալին բազմանըւադ տխրաշունչ
Կարծազանքէ մահուան մօտ ժամն անմըտունչ:
Սուրէ, հուրէ բոցակարմիր, անողոք
Երախներէ՝ սպառնալիքն անդադար՝
Փչող քամին կը հասցընէ՝ դողահար
Հալածուողին ականջներուն մըտահող.
Եւ արինէ հեղեղներուն զգլխիչ,
Ծխող մորմօքն՝ իր առջեւը լայնալիւծ
Կը տարածուի զերթ հանգրւան մ'հրեղէն:
Հո'ն՝ ռազմագոռ հալածողներն կը քչեն
Կայէնը թուրք՝ անէծքներով զայրալիր:
Աղաղակներն՝ դերթ դուժկաններ չոր մահուան՝
Տաք շունչերով աւելի կը մօտենան.
Ու սարսուռը անտառներուն դիւահար
Որ կը փախչին իր առջեւէն արա'դ, յա'ր,

Տերեւներու չոր շշուկին պէս թրթռուն,
Կը դողացնէ հոգին երկչոտ ու տըմոյն:
Ու՞ր երթայ ան. որո՞ւն դուռը առնէ ափ,
Երբ սիրտն անդուժ, դազանի սիրտ յխատապ՝
Համակրանքի դուռներն փակեր է յաւէտ.
Եւ արինոտ ձեռքը կարմիր չարադէտ՝
Ոճիրներուն բոսոր դըրձմն է տաղեր՝
Բընութեան վրայ՝ որ պփղալով, անտարբեր,
Կը խուսափի քայլերուն տակ տընաւէր:

* * *

Ռազմիկներու գոռ ալալին տխրունակ,
Դեռ կը հնչէ բըլուրներուն մէջ մինակ:
Բոցէն, սուրէն, հեղեղներէն արեան հուր՝
Հալածուող թուրքն՝ ետ կընկրկի մազապուր.
Այլ անօդ է. մարդկութիւններն անայլայլ
Կը մերժեն զինք, վայրաւատին, պարտասեւ:
Հիւղ մը, այր մը, թաքստոց մը ապահով,
Գէթ ափ մը հող, որ իր ձեռքէն հոսելով
Կաթող արեան ծիրանին դունակեալ
Չ'ըլլա՛ր. արեան մատնող վառ հետքն ամէն տեղ
Կը հետեւի կոշտ քայլերուն, բիրտ, տգեղ.
Եւ լըքումին սուր, խենթ տաղնապն խոտելի՝
Մղձաւանջի պէս իր հողույն կը կառչի:
Ու՞ր երթայ ան. որո՞ւն դուռը առնէ ափ,
Երբ քարերն իսկ լեզու ելած բոցատապ՝
Երկինքներուն իր ոճիրներն կը պոռան:

39970-67

Ու՞ր կերթայ ան՝ հալածականն այս դաժան ,
 Դէպի իր որջն , ուր անմեղ մը կը հեւայ՝
 Ճիրաններուն տակ ամեհի , անխնայ . —
 Հայուհի՛ն է ան , հէգ նշխարն բաժնըւած
 Իր խորանին մաքրութենէն՝ անկասկած ,
 Հարեմի մը լիւր կերփերուն դարպասող
 Խեղճ քրմուհին ըլլալու լուռ եւ լացող :
 Ու սեւ կայէնն՝ թուրք բռնապետ թափառուն ,
 Կը ծնրադրէ առջեւն անոր , հէգ , անտուն ,
 Մատոնայէն օգնախնդիր՝ պաշտելով
 Զայն՝ որ այրած էր զիւային դարչանքով :

ԸՆԶԵՂՆԵՐԸ

Պալատներու շքեղութեանց մէջ ընտիր ,
 Միտա՛ս՝ արքայ Միտաս՝
 Մեծատունին հեշտ մատները ըզճալիր ,
 Անյագ , անկուշտ , անհաս ,
 Նուրբ հպումներ կը բաշխեն յար գարդերուն .
 Ու ամէն հէգ առարկայ
 Փայլուն ոսկի կը դառնայ՝
 Մեծատունին հպումներուն տակ թրթռուն :

— Պալատներու դըրան առջեւ՝ դողդոջուն ,
 Միտա՛ս , անգու՛թ Միտաս ,

Ազատներ կան , վըտիտ որբեր , խեղն անտուն ,
 Թշուառ , անօգ , տհաս ,
 Որոնց հայրերն , մայրերն , եղբայրքն , տոհմը
 շէն ,

Զարդի , սովի , ախարի մէջ անօրէն ,
 Միտա՛ս՝ յոգներ , մեռե՛ր են :

* * *

Միտա՛ս՝ արքայ Միտաս՝
 Մեծատունին չոր՝ սին մատներն ոսկեմագ
 Թշուառներու արցունքին դէմ յորդահոս՝
 Դողո՛վ , հեւճով մ՛անխօս ,
 Կծկըւեր են սրտին վրայ ահաւոր .
 Եւ այդ օրէն սիրտն անոր ,
 Ոսկի կտրած ցուրտ , փայլուն՝
 Զի կարեկցիր մեր ցաւուն :

Պալատներու ոսկիներուն մէջ շողուն՝
 Միտա՛ս , արքայ Միտաս՝
 Մեծատունին քեթեւ մատներն նրբանագ ,
 Արա՛գ , արագ , տըմոյն ,
 Խօլ հպումներ բաշխեր են չորս պատերուն .
 Եւ այդ օրէն կեանքն անոր ,
 Որմերու մէջ ոսկի նոր ,
 Բանդընելով մարդկութենէն դու՛րս ինկեր՝
 Յաւէտ կանցնի՛ , քամաքըւած , անտարբեր :

ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ՍԷՐ

(Երգ երգոց)

ՏԻԿ. ՄԱՌԻ ՍՎԱԶԼԸ՝

Քննուշ քերթողուհիին

Պրպտումներէս քափառաշրջիկ
 Քեզի՛ կը դառնամ, ո՛վ իմ հայրենիքս,
 Երա՛գ, ի՞նչ մ'է քունդ՝ պատկերդ լուսադէմ,
 Հուրիի նայուածքդ՝ կրկի՛ն կը տեսնեմ :

Հագարներու մէջ գեղգ փնտռեցի .

— Տեսա՞ք իմ աղուորս, լու՛ր տուէ՛ք ինծի—

Օտարներու ծոցն իզու՛ր ըզճացի՝

Շնչել քու յատուկ բոյրերդ կանացի :

Արդեօք ո՞րն անոնց կրցաւ գատել մեզ,

Կը պաշտեմ գեղգ, հայրենի՛ք, գիտե՞ս .

Առաջին սէրին դառցող սիրահար՝

Գոգըդ կը դառնամ գէթ սրտովս յօժար :

Քու մագերդ գանգոյր՝ ամպեր են քրթումն,

Յասմիններն ցանուած անոնց մէջ շողումն,

Աստղեր են գոգցես՝ կը պլպլան հոգւոյն :

Ճակատդ երկի՛նք մ'է վնիտ, անապակ,
 Եւ ժպիտն անմեղ՝ արշալոյս մ'համակ
 Կաքնաքոյր շղարշով կը ծածկէ ներմակ,
 Անուրջներդ մոռայլ, խոկումդ անյատակ :

Աչքերդ ալեծուփ լիներ են արքուն՝

Ուր կուգան լոգնալ ծիածաններ նախշուն .

Զո՛ւլ է մեղր համբոյրդ ցօղին պէս նըռան .

Այտերդ վարդերու բողբոջ են, օրբա՛ն :

Եւ քու ստինքիդ անուշ կաքն՝ Լէքն է :

Որ կեանքներուս մէջ մեղմիկ կը ծորէ :

Անոնց՝ որ քու սէրդ կանգոսնեն անմեռ,

— Իմ աղուորս՝ սիրոյ շատրւան մ'է,— ըսի,

Երբ ազատ քոյ տամ, ցայտուն կը հոսի՝

Դէպ երկինքն մաքուր, դէպի կեանքը՝ վե՛ր .

Բայց երբ կը գատուիմ ես իրմէն բռնի՝

Ան՝ ինքն իր վըրայ ինկած՝ կը փշուրի :

Հայրենի՛ք, լքուած, անտէր սիրուհի՝

Հագարներու մէջ պատկերդ փնտռեցի .

Աղուորներու մէջ քու սէրդ ըզճալի՝

Մասունքի նըման անեղծ պահեցի :

Քեզի՛ կը դառնամ սրտով մ'անձկալիք .

Սէր էիր՝ ու կեանք դուն ինծի տուիր .

Հիմա որք հոգւոյս վա՛ն, վա՛ն յոյսն եղիր :

Ա Ր Ի Ի Ն, Ա Ի Ե Լ Ի՝ Ա Ր Ի Ի Ն

Ի յիշատակ Մուշեղ Շահինբեկի

Տեսէ՛ք, կրկին՝ դու ջարդն արին է ցողեր
Մեր սարերու դալարին վրայ հովասուն,
Բիւր զոհերու թուխ, չոր աճիւնն սրբանէր՝
Սուգի զգեստ է հագցուցեր դաշտերուն:
Հայ չկա՛յ ալ. անարգուած է Հայաստան:
Հարեմներու զարչ ստուերին մէջ անքուն՝
Ձէ՞ք զգար որ՝ պղծութեան մէջ կը կոտտան
Փուխ սրտիկներն մեր քոյրերուն, հարսներուն:
Ո՛հ, չէ՞ք լսեր՝ որ մեր կոյսերն յուսահատ,
Տարտարոսեան հողիներու պէս երկչոտ՝
Կաղօթեն վրէ՛ժ, կը բաղձան որ հարազատ
Տաճարն ըլլան պաշտանքներուն մեր անձկոտ:
Հայ չկա՛յ ալ. մորթըւած է Հայաստան.
Գիրք մարմիններն զաւկըներուն խողխողուած՝
Թաց ճիւղերու պէս հեծելով կը մխա՛ն
Իրենց վշտոտ հէգ հողիներն առ Աստուած:
Հայ չկա՛յ ալ. աքսորուած է Հայաստան.
Ու չոր գանկերն բուրք բուրք դիզուած ու անթաղ,
Լէնկթիմուրեան նախճիրներուն յուշարձան՝
Օճախներու աւերակին վրայ, աւա՛ղ,
Գորչ բուերու նման հոյլ հոյլ դըրած բոյն,
Մութ աչքերուն մահուան պաղ ցոլքն կը նետեն՝

Աքսոր տարուած ծերերուն վրայ ազադուն,
Զոհուիլ դացող ցեղին վրայ՝ հեռուէն:

* * *

Ի՛նչ վայ, ի՛նչ վիշտ, ի՛նչ աւերներ տխրունակ
Ատտիլայի ժառանգորդներն ոռնացող
Կուտակե՛ր են հայու գլխուն. ի՛նչ վոհմակ
Արիւնկղակ դադաններու՝ ահ ու դող
Տարածելով՝ կարմիր երակս է բացեր՝
Անմեղներու արիւնին վրայ՝ անհամբեր:
Ո՞ր Ներոնը խօլ հաճոյքի անձկագին
Բոցն է փչեր արտերուն վրայ հրախանձ.
Ո՞ր բուռն աստուածն Եւդոսեան անձաւին
Գուռ մըրրիկներն բաց է թողեր, խո՛ւլ, անսանձ՝
Արիւններանգ ափերէն վար Արաքսի.
Մինչ լայն Եփրատն զմրուխտագոյն, յորդառատ,
Միջագետեան ալդ Տարտարոսն կը հոսի
Մեր զոհերուն տաք, թարմ արիւնն անարատ:

Բ.

Երէկ արեւ կար հոս՝ ժպտուն, ու զեղջուկ՝
Կեանքը անբաղդ վաստակեալին պտղաբեր՝
Վիրգիլեական մշակութեանց մէջ պարզուկ,
Ծով դառնութեան կաթիլ մ'անուշ կը խառնէր:
Երէկ, մանուկն, կախուած իր մօրն ստինքէն՝
Գողցես թաղուած ոստրէի մը ծոցին մէջ՝
Լոյս մարդերիսն էր՝ որ կը շողար ժպտելէն.

Եւ ցեղին յոյսն, վառ հաւատքին պէս անշէջ՝
 Կը հըրահընէր թարմ հողիններն սերունդին
 Մշտանորոգ խոստումներովն խոչալին :
 Երէկ բուրում կար հոս, ծաղիկ դունազեղ,
 Եւ աղջկանց զով ժպիտներն յոյժ չէնչող,
 Վարդերուն հետ կը շիկնէին ամէն տեղ :
 Երէկ կեանք կար, ու մեր հողին երազող՝
 Անուրջներուն ջինջ պատկերին կը յառէր՝
 Լոյսին կառչող գերթ խօլաթուիչ մէկ թիթեռ :
 Այսօր, աւա՛ղ, Տանգէական դըժողքին
 Արհաւիրքներն ահաղակցիկ, գիւական,
 Աստուածային քոմէտիի խրախճանքին
 Կը միացնեն սեւ ոճիրներն թրքական :
 Այսօր՝ տեսէ՛ք, կը հեզնէ մեզ Աստուած ալ,
 Մինչ ամէնքը՝ ջարդըւողներն հընազանդ,
 Կարաւաններն աքսորական վաստակեալ,
 Աստուած, Աստուած կաղաղակեն ջերմեռանդ :
 Այսօր՝ վիհ մ'է նշգրակող աչքն արարչին,
 Մինչ դարերով դայն պայծառ աստղ մը կարծած՝
 Մեր հէզ յոյսերն կապեր էինք իր շողին՝
 Սփինքասյին խոստումներէն պատրւած :

Գ.

Դաշտերուն մէջ, տուններուն վրայ՝ արիւն կայ .
 Ու մեր խեղճ սիրտն արհաւիրքէն կը դողայ :
 Ի՛նչ վայ, ի՛նչ վիշտ, այս զոհերուն արիւնն բոց
 Բոսոր շաւիղ մը կը բանայ վշտախոց,

Ոխի երակ մը կուրծքիս տակ ալեկոծ :
 Պապկած հողուով կը ծծեմ ես երակն այդ,
 Անոր գինին կըմպեմ արբշիւ, անխնայ .
 Ես Արամազդն եմ ու դանկէս բարկաճայթ,
 Զերթ նոր Պալլաս՝ վրէժի ոգին կը պոռթկայ :
 Նոր Աստուածն է ան կատաղի, անասան,
 Տոհմին ոգե՛ն, որ սիւգաճեմ կը կանգնի .
 Եւ Նեմեսիս՝ ոճիրին դէմ վայրենի՝
 Նայուածքներէն բոցէ շանթեր կը տեղան :
 — Արիւ՛ն բոսոր՝ ցեղին թափած արեան դէմ,
 Կը դոռայ ան — դարչանքներ կան, աղտեր հին
 Պղծութիւններ, արատներ կան վատ, նըսեմ,
 Արեան բիծե՛ր, որ լո՛կ արեամբ կը սրբուին :
 Եւ խարաններն անպատուութեան թէ մընան
 Ճակատներու մարմարին վրայ վշտաղին,
 Ստրկութեան դատալինքներ են նըման
 Գոհարներու շող ծոցն ինկած մըրուրին :
 Արի՛ւն, արիւն, մորթեաճներուն փրկագին, —
 Երբ թարմ արիւնն տոհմին՝ հեղեղ է կազմեր
 Կուրծքերու տակ, արցունքի մէջ հեղձագին .
 Երբ լուսնկան կը տփուցնի մահաստուէր
 Աւերներու մոխիրին վրայ թաղծալի .
 Եւ երբ աստղերն՝ մարդոց սրտէ՛ն աւելի
 Անմեղ արեան ի տես զթոռ կը նուաղին,
 Յեղին ոգին արիւն կուզէ արեան գին .
 Ու վրէժին արդարութիւնն բռնաբանդ
 Կ'ըլլայ օրէնքն ազատութեան անկաշկանդ :

— Արիւ՛ն, — դուստր վեհ նեմեսիսն ահարկու,
 Եւ հողիններն մեր տանջըւած հայրերուն,
 Համբլթական ֆանթոմներու պէս անքուն
 Վե՛ր կանգնեցան զըրահազարդ՝ փչելու
 Սերունդին մէջ վրէժի սուրբ հուրն մահացու:
 Զանոնք տեսան՝ արեւմուտքէն Հայաստան,
 Եւ վրէժխնդիր գունդերուն պէս սրբազան
 Թէքէական երեք հարիւր քաջերուն,
 Ահա կերթան մեր կտրիճներն ռխասուն:
 Զով լեռներէն, սէպ ժայռերէն կարտորան
 Հոն՝ ուր ողբեր կան, ավերնեան անձանե՛ր,
 Միլտոնական դըժողքներու տեսիլնե՛ր.
 Հոն՝ ուր վախ, սով, ոճիր, արցունք, վիշտեր կան,
 Մեղամաղձոտ ծերութիւններ գրկախառն՝
 Վախտ մանկանց հետ անօթի՛ կը տըան:
 Եւ կատաղիքն ու կռիւներն, անդադար,
 Բազմադլխեան գարշ ճիւղներն ու հիւրան,
 Օձադլուխ Մետուսայի նայուածքով՝
 Մահ կը ափռեն դիւածիծաղ խնդալով:
 Հոն՝ արիւնի ովկեանին վրայ մխացող,
 Շողիններու պատկերին մէջ ամպածոր,
 Ռազմիկները հայ գունդերուն արշաւող
 Հոմերական հերոսներուն պէս հըզօր՝
 Կարծես իջած մութ աքերոնն վշտեղէն,
 Սիրելւոյ մը թռչող հողին կը փնտռեն:

Հոն՝ հողիններն մեր հայրերուն մահաստուեր՝
 Հին արարչին նման անքուն, ալեհեր,
 Որ կը ծփար տարրերուն վրայ նախնական՝
 Սարսըռալով անմխիթար կը ծփան՝
 Զաւկըներուն արեան վերեւ լըճացած:
 Ա՛հ կը տեսնեմ, նրբին գէմքդ ալ արիւնած
 Ո՛վ իմ հայրս, ո՞ր դեւն արդեօք վատերես՝
 Յանդգնեցաւ խեղճուկ սրտիդ մէջ տկար՝
 Բիւրտ եաթաղանն անարդ մխել, ու ի՞նչպէս,
 Զիւնասպիտակ թիւերն փետտուած մօրուքիդ,
 Զի փոխուեցան փայլակներու բոցավառ՝
 Կայծակելու խուլ, անգուլթ սիրտն ոսոթիդ:
 Ո՞ր դաղանը աղտոտ ոտքով կռիւլտեց
 Քու ծերութեանդ ձիւնին վըրայ անարատ.
 Եւ ինչու՞ ես, այսպէս հեռի՛, վշտահեծ՝
 Քովդ չէի զերթ Ենէաս մ'անվեհեր,
 Հսկայորդին՝ որ քաջաբար ուսն առած՝
 Անքիսը ծեր տարաւ հեռուն ազատած:
 Այլ քու թռչող ստուերիդ հետ կը տեսնեմ
 Բիւրաւորնե՛ր, բոլորն ալ հայր են ինծի, —
 Ու եղբայրներ, քոյրեր, զաւկներ տխրադէմ,
 Եւ դեռ անո՞նք՝ հայ տաղանդներն պաշտելի՝
 Մեր մտքերու ծնողներն, լոյսերն այս ցեղին, —
 Ո՛հ, համակ ազդ մը թորդոմեան նահատակ, —
 Յարգա՞նք ձեզի, եւ ո՞վ է որ սրտագին,
 Պիտի չուզէր մեռնիլ ազատ՝ սիրաբնակ

Հաւատքին մէջ ձեր հայրերուն, քան ապրիլ՝
Հաւատափոխ ու աղգուրաց դարձածիլ:

Ե՛

Ո՛րվ հայ անմահ, դարմ՝ դարերով հալածեալ,
Աւարայրներդ ամէն տեղ են. ամէն ժայռ,
Քեզի համար շղթայ մ'ունի եւ դո՛ւն ալ՝
Պրոմէթէոս կալանաւոր, վշտահար,
Քու հանճարիդ աստուածատուր կը բախկին
Վա՛ռ, ոսկի բոցն արեւելքին ձօնելով՝
Ճակատադիրդ եղաւ անդուծ, սեւ, մթին՝
Մարտիրոսուիլ մարդոց համար տանջանքով:
Պրոմէթէոս լռի՛կ, անվախ՝ կովկասեան
Ժայռին ներքեւ կը հեծես դուն համբերող.
Եւ թուրքը գուլ, անգըղ մ'անդուծ ու դաժան՝
Կը բզբտէ լիարդըդ անդուլ եւ անդող:
Ժայռն ու շղթան, անգըղն անբան՝ մեծապէ՛ս
Դուն կանդոսնես, ու չարչարանքդ անբաժան՝
Աստուածներու հպարտութեամբն կը զսպես:
Ի՞նչ պիտ' ըլլայ տառապանքիդ մարդասէր՝
Վարձատրութիւնն ու դեղ պսակն, եւ արդեօք՝
Անդա՛մ մըն ալ պիտի դառնանք զոհաբեր՝
Այս արիւնտ դիակներուն անձկանօք,
Եւ հարցընենք պիտի անյոյս վաճառուած, —
«Ո՛րվ կարող է մեր ապագան գուշակել:»
Արդեօք հե՞ղ մ'ալ մեր հեղ հայրերն չարք կա—
պած

Վէս Աստուծոյ աթոռին շուրջ անարգել,
Երբայական քահանայից պէս քաւուոր,
Փռէ՛ք սրակ պիտի կրեն ու լալով՝
Մեր մեղքերուն, յանցանքներուն վրայ սին,
Պիտի դիտնան, միայն զոհի՛ր դիմակով՝
Արցունք թափել, աւաղելով բաղդերնին:
Ի՞նչ աղբալէս է. մարդկութիւնն այս շահասէր
Թող կորսուի հեղեղներու տակ՝ անտէր.
Եւ ո՛չ մէկ կեանք, եւ ո՛չ մէկ Նոյ խընայուած
Թարմ ձիթածիւղն տեսնէ յոյսի նոր ծրած:
Ոչ մէկ ճաճանչ ու ծիածան երկնալար
Արդարութեան նշանէ սուրբ հաշտութիւնն.
Եւ ո՛չ մէկ շունչ աղանձի դայ մարդուն՝
Աւետարեւր ցամքած արեանն բոցավառ:
Եւ կամ թիմոն Շէյքսպիրեան ոխահար,
Անտառներու մէջ մարդատեսց՝ այլ անկախ,
Անադորոյն մենք հեղնէինք մարդկութեան
Կեղծիքն ու վիշտն, ժպիտն ու ցաւն դիւական:
Դամբանին վրայ անիծէինք մարդ ճիւղղն. —
«Աստ հանգչի հայն, որ կենդանի ու թափուր,
Ատեց մարդիկն. եւ թող ժանտախտն քեզ ուտէ՛,
Անցիր շիրմէս. անիծէ՛ զիս կուշտ ու կուռ,
Բայց անցի՛ր չո՛ւտ եւ քայլըդ զիս չի պղծէ՛:»

ՄԱՐԴԿՈՒԹԵԱՆ ՁԱՅՆԸ

ԱՍՏՈՒԾՈՅ ՁԱՅՆՆ Է

Որու՞ անուամբ այս նախնիներն դիւային,
 Կը գործուին այսօր, ինչո՞ւ շիւ աչքով՝
 Տառապանքին վրայ մարդուն կը նային:
 Տիեզերքին ուժերն ինչո՞ւ ցաւելով՝
 Զերթ աստուածներ Ողիմպական վար չե՞ն գար՝
 Մեր կեանքերուն իրողութեանցն տխրալուր,
 Խառնելու քաղցր սկստանքի գուրն արդար:
 Միքէ՛լ ուժի օրէնքէն վեր անմահուր՝
 Զկա՛յ օրէնք մ՛ազատ, սիրով ապրելու,
 Օրէնքն անգիր՝ փոքր, տառապող ազգերու:
 Եւ միքէ՛լ մենք՝ Տիգրաններու քաղաքիք,
 Արշակներու, Վարդաններու սուրբ երկիրն,
 Զի ձօնեցի՞նք այդ օրէնքին անըման՝
 Մեր արցունքով, մեր արիւնքովն սրբազան,
 Որ՝ անաղիք բռնապետներն այս վայրագ,
 Խուլ բռնութեամբ մարդակոծան, իմաստակ,
 Իրենց ռնիւրն արդարացնել կը ժպտին՝
 Վերապրումի յիմարութեամբն զայրագին:
 Ո՛վ տիեզերք գեղեցկութեան բազմազան,
 Դուն՝ որ առիւծն ստեղծեցիր բոցերախ,
 Ու սոխակներն տխրախօսիկ եւ խաղաղ.
 Դուն՝ որ ուժին տուիր ակռայ եւ ճիրան,
 Ու քռչնիկին դայլայլիկներ բընական.

Օրէ՞նքդ է քու արիւնն ու մահն անխափան...
 Եթէ օրէնքդ է գարշ ուտելն եւ օրէնք՝
 Ապրիլն ազատ, սէրերով դաշն ու անենգ,
 Ուտողներու բռնութեան դէմ վայրենի՝
 Պիտի զինուին քաջ տկարներն կենդանի:
 Պատերազմի, աւերներու ընդմէջէն,
 Շունչ մը ազնիւ, հեւք մը բարի, յոյս մը շէն՝
 Մարդկութենէն արդարասէր պիտ՝ երբայ՝
 Յաւէտ խեղնին, ննշուածներուն աներկբայ:
 Եւ օր մը նոր, օրէնքէն վեր մարդկային,
 Զօրութեան տեղ բռնապետին՝ պիտ՝ կանգնին,
 Հաշտ ապրելու իրաւունքին խնայեան
 Սերունդներու՝ սիրոյ օրէնքն ու ատեանն:
 Այդ օրը նոր, այդ օրը սուրբ, քանկագին,
 Վերապրելու սին տիտղոսներն ուժեղին՝
 Ո՛չ բռնութեան, այլ սիրոյ վրայ պիտ՝ դատուին:
 Եւ փոքր, լռիկ ձայնն մարդկութեան վերածնող՝
 Փոքորիկէն, երկրաշարժէն ու լավոդ
 Բոց հուրէն ետք՝ օրէնք դառցած մշտական
 Արդարութեան աստուածին ձայնն պիտ՝ ըլլայ:

ԱՅՐԷ՛ ԻՆՉ ՈՐ ՊԱՇՏԵՑԻՐ

Ձեր ճամբուն վրայ պառկած մեռելներէն
պիտի ճանչնա՛մք էս Տէրն եմ, ըսաւ
Եհովան:

Մանկութենէս ի վեր զքեզ փնտռեցի,—
Ո՛վ Տէր, անմեղներու տաճարն,—
Ըղձանքներուն ընծաներուն վրայ յարգի՛
Սրտիս օրհնեմքներուն բուրվառն,
Անկեղծ ուխտով մը ծորեցի խնկավառ:

Հոգւոյս խորէն շատ հեղ զքեզ մերժեցի,—
Ո՛վ Տէր, նոր գիտութեամբ արբշխո՛ւ,
Ու չարիքին աւերներէն ահռելի,
Աստուած, չգոյութիւնդ անգիր,
Երդիքներուն վրայ ազատ փողեցի:

Այլ դուն եկար հին սիրոյս պէս ու գացիր՝
Աստուած, անհաս մտքիս խորհուրդն,
Ես սկեպտիկ մը տատանող, անձկալիր,
Սրտիս բաղձանքներուն ի յագուրդ,
Քեզ ըղձացի ու երբեմն ալ անտարբեր՝
Ուրացայ քեզ մեռած սիրովս կարեւոր:

Ո՛վ Տէր, այլեւս անհաւատ չեմ ջերմախանդ,
Դուն կա՛ս, հաստի՛չ անխռով,

Ահա՛ ջարդերն, ահա աղէտքն հայաքանդ՝
Դաժան, անժխտելի փաստով,
Քու գոյութիւնդ կը յայտնեն արդ անվրդով:

Դուն Տէրն էիր չարին, անոր դատաւորն,
Աստուած, աղէտքներու աղբիւր,
Այլ սասանեալ գահիդ ահէն հոգեծիր,
Զայն՝ սատանայ մահաբոյր՝
Մեր կործանման ուխտեցիր դառն, ահաւոր:

Անցա՛ւ քու դարդ, հայուն համար ա՛լ մեռա՛ր,
Ո՛վ Տէր, ա՛լ վերանիս մի՛ խնդար:

ՄԱՐԴԸ... ԱՆՅՆՈՂ ԹՈՉՈՒՆՆ

Ինչո՞ւ հէգ մարդն՝ անցնող քոչուն մը հեւքոտ,
Տիեզերքի բոշա՛ն, անօգ, քափառկոտ,
Ա՛հ, ինչո՞ւ մարդն խուլ ուժերուն զօրաւոր
Թէ՛ իշխանն է, քէ խաճաճիկն բանաւոր
Ինչո՞ւ դարեր եղբայրութեան սիրակէզ

Զեն՝ ուսուցեր անոր՝ քէ դաշն, մեղմ ու հեզ
Տիեզերքի երջանկութիւնն անբաժան
Էականքն հաշտ ապրելու տեսական
Շահուն՝ այլ ոչ ուժին վրայ է հիմնուած:

Աւա՛ղ, ոչի՛նչ, ոչի՛նչ փոխած է մարդն դեռ,
Ո՛չ կրօնիներն, ո՛չ հաւատքը, ո՛չ դարե՛ր
Զարգացումի. — ասումք բոլորն ալ ընտիր
Կեղծիքներ են, լո՛կ պիտակներ պատրալիր:

Քանդող հանճարն՝ մարդ էակին՝ դիւային
Ոնիրները, ջարդերն հրուտ, սուրն, արինն,
Անհատապաշտ տիրութեամբ մը բռնագին,
Անխախտ օրէնքն է դարձուցած իր շահուն.
Իսկ նախանձը, սէգ եսն հպարտ փառասուն
Անդառնալի կործանումի կը տանին՝
Բարեշրջող ազնիւ ուժերն այս կեանքին:

* * *

Ի՞նչ է այն ուժն խորհրդաւոր, անօրէն,
Որ կը վարէ նակատագիրն անասիւման՝
Աւերներու, հուրի, սուրի ընդմէջէն.
Տփռողներու վաստակին բերքն ու ընծան
Գանձերն սիրոյ, արուեստներու, գիտութեան,
Ոմանց եսի՞ն, փառքի՞ն շուայտ, անառակ
Պիտի սպաս դրուին դարեր՝ մու՛րք համակ:

Ու անոնք որ ազատութեան ծիածանն
Խեղճ ազգերու վերել գունեղ կը պարգեն՝
Իբրեւ դրօշ մը գեղածալ՝ հաշտութեան,
Վազն ալ արդեօք գայն կոխկոտել պիտ՝ չուգե՞ն,

Երբ սիրոյ տեղ իրենց շահերն անարգ, սին
Իրաւունքներն մեր կը դատեն մարդկային:

Ուրեմն ի՛նչ. — Հե՞ղ մ'ալ մարդիկ անօրէն,
Հէգ տկարներն կոխկոտելով պիտ՝ գտնեն
Խաղաղութիւնն իրենց հոգւոյն անհանդարտ.
Անոնք յիմար նմանութիւնն են հպարտ
Գողեաղներու, սէգ բելերու սրագարդ.
Եւ կը մոռնան քէ Հայկե՛ր կան, Դաւիթնե՛ր,
Զօրութեան դէմ հանճարը կայ աննըւան
Յեղափոխուող ժողովրդոց, հըգօր, քաջ:

Մարդը անցնող քռչունն է փուն, ունայն, խօլ.
Տիեզերքի բռշա՛ն, անտէր, անձնամոլ,
Այլ իր հանճարն՝ քանդող շահուն բռնավար
Օրէնքին տեղ, օր մը անշուշտ, տիրաբար՝
Կերտող շահուն օրէնքն կանգնէ պիտ՝ արդար:

Վ Ա Մ Բ Ի Ռ Ը

Արշակ Զօպանեանի

Արեւմուտքի բեհեզները վարդավառ,
 Սուքի լայն քօղն կը հազնին մութ, անդադար.
 Կեանքի շշուկն կը լռէ շուտ եւ մահուան
 Տխուր, սեւ շուքն՝ աւերներէն ծուխ—բերան՝
 Հայաստանի դալուկ լուսնին մէջ տըմոյն՝
 Կը ցոլացնէ ննջողներու պատկերն քուն:
 Դարանակալ վամբիւ մը բերտ, կեղեքիչ,
 Մռայլ որջին կը հսկէ խորն դիւաճիչ՝
 Ապրողներու անմեղ բոյլին վրայ խաղաղ.
 Այդ գիշերուան պահապաններն ալ, աւա՛ղ,
 Հօտաղներու պէս լքեր են անտարբեր՝
 Հէգ հայութիւնն՝ դադաններու որս ու կեր:
 Ստուերները հոգերու պէս յոգնաթեւ,
 Կը ծածանին զոհերու շուրջն ու վերեւ.
 Ու վամբիւը ըմբոշխնումին խրախճանքի՝
 Տապկող չրթունքն շողոտելով կը յառի:
 Արին կայ հոն, բոսորափայլ, լայնալիճ,
 Ու գոլորշին իրրեւ զըմուռս գրաւիչ,
 Կը շնչէ ինք, դարձ ունքերով լիաթոք,
 Ա՛հ, զոհերու ճակատագիրն որու՞ հոգ:

* * *

Զերթ Միլտոնեան անդնդաչու սատանայ՝
 Վամբիւն այն սեւ արեան լճին ալ վըրայ

Տարածեր է խաւար թեւերն, կը մխա՛յ.
 Աչքերուն մէջ ազահներուն իղճը կայ.
 Ու խուլ հոգին կ'ըսէ իրեն անձկալիր —
 — Արի՞ւն կ'ուզես, խմէ՛ դայն ու կշտացիր.
 Խըմէ՛, ցաւերդ՝ գինովութիւնն այդ արեան,
 Նախանձիդ հետ պիտի մոռցնէ յաւիտեան:
 Ստուերները դեռ չի մարած գիշերուայ,
 Վամբիւն յանկարծ խօլ խրախճանքէն կարթննայ.
 Այդ լիճին մէջ պատկերներ կան խիստ դժխեմ,
 Որ խոնրւեր են իր բոլորն ժանտադէմ:
 Ահա՛ թիմուրն, ահա՛ Ներոնն խօլապան,
 Ու Ատտիլլան, Հոներն վայրագ կը խնդան՝
 Շուքի մը զոր վամբիւն անշուշտ կը ճանչնայ.
 — Համիտն է ան, կը մըմնջէ՛ ոահվիրայ:
 Խրախճանքի արբեցումէն չի զարթնած,
 Դաժան դէմքերն հոյլ մը ազոաւ տխրամած՝
 Կարծես ուրուրն տեսած՝ ահով կը թռչին
 Արեան լճէն՝ կափկափելով, առանձին:
 Վամբիւն հո՛ն է, արինկզակ, տընաւեր,
 Ու անոնց ճիչն գլխուն վերեւ է կախեր
 Անէճքի պէս իր վատ անունը՝ էնվէ՛ր:
 Էնվէ՛ր — Ի՛նչ են ատտիլլաներն ու թիմուրն՝
 Գիշերուան մը դուլ ճրագներն դարչամուր,
 Որ կը ցնդին իր արեւին մէջ վառ հուր.
 Ու Ներոններն՝ Ի՛նչ ցնորածներ անօրէն,
 Որ հրդեհէն ու արիւնէն կը քաղեն՝
 Լոկ փուճ երգի ներշնչումներ օգեղեն:

Վամբրիոն անոնց մտածելով ծիծաղկոտ՝
 — Կ'անդունե՛մ ձեզ, կը պոռայ վեր՝ քամահրոտ —
 Իր ծիծաղը յաղթանակն է հանճարին,
 Ու աչքերէն խոր անդունդներն կը նային:

Բ.

Աղջամուղջին խաւար շուքերն թխպաղին
 Աւերի մը վառ անկիւնէն կը ցնդին.
 Այդ մութին մէջ փայլող ճրագն դուզնաքեայ՝
 Աւելի՛ լոյս, աւելի՛ շող կը տեղայ՝
 Քան բիւր լոյսեր՝ արեւին մէջ ցորեկուայ.
 Ի՞նչ լոյս է որ հունա պսպղուն կը շողայ
 Զոհուածներու այդ օճախէն ցիրուցան,
 Ոգի՞ն է ան, վրէժի ոգի՞ն հայկական,
 Ու վատ Վամբրիոն արդէն ահով կը սարսուռօյ:

ՈԳԻՆ

Ան կը խօսի. Աստուծոյ ձայնն է կարծես,
 Որ ամպերէն, որ բոցավառ, հըրակէզ
 Մորենիէն ցասկոտ կամքով կը լսուի.
 — Վամբրի՛ո, որ զքեզ Մաքիավէլ մ'ամեհի
 Կարծեցիր դուն. ըսիր՝ ծնող սերունդներս
 Թո՛ղ պարծենան, թո՛ղ հռչակեն անվեհեր՝
 «Դիկտատոր մ'էր քաղաքագէտ՝ այս էնվէրն»:

Յուդա՛ն էիր դուն համբուրող, ժպտալիր,
 Իշխանութիւնդ կաշառքի դէմ ծախեցիր:
 Էնվէ՛ր, անէ՛ծքն աստուածներու բռնապետ,
 Մեր արցունքին, մեր ողբերուն խնկաւէտ՝
 Ո՛չ ցօղն, ոչ բոյրն պիտ' ուռճացնեն դարերով,
 Անարգ համբաւդ. հեծկլտանքներն՝ վշտի՛ բով,
 Կոկորդներուն մէջ կայծկլտող են զսպուած.
 Ու կոշտ լորձունքն քամահրանքի ծաղրամած
 Գարշ դիակիդ իւզն ու օծումն պիտ' ըլլայ:
 Նախանձն էր քու մեծ ներշնչումդ առժամեայ,
 Ոճիրներով յաղթեցիր հոն՝ ուր հանճարն
 Խեղճ, մեղիկ ցեղիդ՝ պարտըւած էր միշտ անճար:
 Եւ ջարդն երկշոտ միակ զէնքդ էր ապահով,
 Իշխելու հոն՝ ուր զարգացումն հոգեթով
 Արդարութիւնն բայտ հայուն յոյսն ու շողն,
 Ու վերապրումն՝ փուչն էր կեանքիդ յար խայթող:

* * *

Ան խօսեցաւ. իր շողին տակ, բոց աղուոր,
 Վամբրիոն շուրջ ծխող խաւարն՝ բիւրաւոր
 Զղջիկանման թեւերու պէս սարսուռաբարձ,
 Հեւքոտ, թրթռուն խափանեցաւ գետնաքարէ:
 Աւերներուն կապոյտ երկինքն շողշողուն,
 Շափիւղայէ դմբէթ մ'եղած ջինջ, անհուն՝
 Անոր վըրայ արծաթ թեւերն առտրան
 Աղաւնիի նազանքներով հանգչեցան:

ՎԱՄՔԻՌ

Ու դու Վամբրին ախպէս տըւաւ պատասխան .—

— Ո՛ր ինձ ուսոյց աղարութիւնն անդոսնել ,

Համարձակիլ անլուրն ոճրի անարգել ,—

Ո՛ր չ հայ , դիմէ՛ այն հաւատքին յուսալիր

Իտէալներուն՝ որոնցմով յար պանծացիր .

«Պիտի ծընիս նոր աւիւնով» կ'ըսէիր .

Ահա մեռի՛ր անգութ ձեռքովս թրքական .

Քու մայրերուդ բոց արդանդին մէջ համայն՝

Ճգմեցի ես տոհմիդ սերմերն յաւիտեան :

Այլ , ո՛հ , ի՞նչ ուժ , ինչ լոյս հողւոյ անարատ

Բայց միայն յոյսն իմ բռնութեանս անհաւատ ,

Ամբալնդէր պիտ' գոյութիւնս քայքայուած .

Այն ուժն որ այժմ մարդկութիւններ զարգացած

Վերածնունդի խորհրդանշանն են սեպած ,

Յետէ՛ք , անո՛վ ահա կապրիմ ապահով .

Աղղերն համակ որ կատեն զիս պժգանքով ,

Կըսեն՝ «Վամբրին առողջ մարմին մըն է դեռ ,

Պիտի ապրի անշուշտ բազում այլ դարեր» :

Ի՞նչպէս այդքան կը խըրոխտաս արդեօք , հա՛յ ,

Յիլլան էի՝ ես ամեհի ու հսկայ ,

Շէ քեկորներն զաւկրներուդ՝ պնդամուրց

Ճիւղաններէս՝ թող չի խայտան մաղապուրծ .

Ահա՛ կերթան անոնք յիմար , կորավիդ ,

Գէպի ալերն խոռ ճիւղդին Քարիպտիս :

ՈԳԻՆ

Գ .

— Իմ զաւակներս աղամանդներ են չողակն ,

Ըսաւ ոգին , որ կը թրթռար լո՛յս համակ .—

Ու վատ ջարդերն՝ սուր հարուածներ հրարձակ ,

Անոնց կողերն աղօտ մարմինն կը տաշեն ,

Եւ հարուածէն , ու աւերէն անխընայ ,

Հողին՝ անրիժ բոցով գոհար դուրս կուգայ :

Իմ զաւակներս խեցիներ են հողեղէն ,

Ջարդերն անոնց լո՛կ պատեաններն կը փշրեն .

Այլ իրենց դու ոգին մարդրիտ մը հնդկայ ,

Դարեր համբուն՝ սուրի , հուրի կը տոկայ :

Կը յիշեմ դեռ , սէգ լէնկթիմուրն երկաթեայ՝

Վարդենիի քաղաքին մէջ Սերաստիա ,

Երբ սրածման սեւ արհաւիրքն կարեւէր՝

Հայ մայրերու արդանդին մէջ կը տանէր ,

Հէգ մանուկներ , բոյլ բոյլ , անմեղ , բիւրաւոր ,

Հրէշտակատիպ ճերմակ շղարհ հաղած նոր ,

Բուռ բուռ վարդի զեղանշոյլ փունջերով՝

Ձայն ողջունել ելան քաղցրիկ երգելով :

Վայրագ թիմուրն՝ նժոյգ նստած , անողոք ,

Այդ ձիւնափայլ մանկանց հոյլին , հեղ , անօդ ,

Խո՛ռ նայեցաւ . վարդերուն տակ ծանրաբեռն ,

Անոնք եկան՝ դողդոջուն ու խնկահեր ,

Դալար խոտի գողցես ծփուն նուրբ ծիղեր՝
 Հնձրւելու պատրաստ բարակ ցօղուններ՝
 Անոնց դիրդ սէրն կը հալեցնէր ցուրտ սառերն,
 Անմեղութիւնն իրենց աչքէն կը խօսէր.
 — Հա՛, մանուկներ, ցնծաց դազանն հեռուէն,
 Եւ խուլ շեշտով հըրամայեց որ ջարդեն:
 Հարիւր հազար վարդենիի Սեբաստիան՝
 Վարդերուն հետ իր մանկըտիքն ծաղկանման,
 Լէնկթիմուրի ճամբուն վըրայ ժանտաբեր
 Սերմնացանի կոյր հաւատքովն կը ցանէր:
 Վամբի՛ռ, մեռա՛ն անոնք. ու՛ր է յաղթական
 Իշխանութիւնն թիմուրներուն հայասպան,
 Վարդերուն պէ՛ս կրկին ծընան ծաղկաշատ
 Սեւ հողերէն նոր բողբոջներ կենսախայտ:

Գ.

—, Գնա՛, հայ սին, արդարութեան մ'անվեհէր՝
 Աներեւոյթ ուժերն՝ գողցես կայծակներ՝
 Սեւ դատակնիքն մահուան մը դառն՝ ճակտիւս վրայ՝
 Աւա՛ղ, շատոնց դրօշմեր էին մշտակայ:
 Խաւարն ծնաւ զիս եւ կրկին՝ խուռներամ
 Կոյր խաւարին արդ խոր վիրապն կը դառնամ:
 Լըսէ՛, մեծ ուխտն նախանձասուն իմ ցեղիս
 Կը լրանայ. շո՛ւտ ինծի հետ կը մեռնի՛ս:
 Ինչու՞ այժմէն փուճ, ինքնախար, դիւրատես,

Սեւ ներկայէն աչքերդ աղօտ կը դարձնես.
 Ա՛հ, չե՞ս յիշեր թէ պաշտպաններդ այսօրուան,
 Քեզ աճուրդի էին հաներ միաբան,
 Սա վաճառման հրապարակիս վրայ երէկ:
 Իզո՛ւր ո՛վ հայ, իզո՛ւր չուճէս դիւրաթեք
 Նոր խաչակրաց կը յառես աչքդ յուսալիւ.
 Պարպարօսան մեռա՛ւ՝ դահին վրայ տեսիլ՝
 Նեոնը անգութ բազմեր է ինձ զինակից:
 Գնա՛, ա՛նմիտ, նայէ՛ յոյսիդ ցնորալից,
 Տե՛ս դուն ահա՛ բարոյական մեծութեանդ
 Հեշտ պատրանքներն՝ ջարդերէս ետք տընաքանդ,
 Սա խաւարէն ծնող մեղմիկ արեւին
 Նոր ցոլբերուն, լոյսին նման կը ցրուի՛ն:
 Տե՛ս ողբդ է խուլ որ աչքերով սովամահ,
 Կը դալարուի սարերէ ձոր՝ անակահ:
 Ծիրիմներէն ձեր պատուական, թանկագին,
 Ինծի համար մեծ պալատներ կը շինուին,
 Եւ մայրերուդ արդանդներէն ճեղքըւած
 Որ կը մխան նռան ծաղկի պէս լայն բաց,
 Զերթ թարմ միրգեր դունդ գլուխներն պողանման
 Մանուկներուն՝ հասուն փրցուած վար կիյնան:
 Հասկերուն պէս մերկամարմին կը դողան,
 Յօղունատիպ աղջընակներդ սրտեղդէք.
 Ու ձեր կիներն ճամբաներուն վրայ թշուառ,
 Մերկ զաւակնին կը քաշկոտեն անվաճառ:
 Ասի կեա՞նք է թէ մահ անսիրտ, անօրէն,
 Լսէ՛, «մեռա՛յ» այլեւս թուրքին նախանձէն:

ՈԳԻՆ

Ե.

Վամբիւ, լըսէ, հառաչներուս հետ արդէն,
 Մարդակուլ ահաղանդներ կը հնչեն՝
 Արեւելքէն, արեւմուտքէն, դռալէն:
 Պատերազմն է ահաղնադդորդ, բիւրաւոր
 Թնդանօթի եւ բունն, մռայլ, ամպաթխոր
 Երկինքներուն տակ կը սարսուռն՝ տխրափայլ՝
 Հըզօր դահերն արքաներուն բռնակալ:
 Շիւ կեղծիքի դարերէն վերջ՝ օրէնքն է
 Խուլ զօրութեանց որ մարդկութեան կը տիրէ:
 Ու բանակներն մեծամբռունջ փրփրերախ,
 Որ ալեաց պէս կը փշրուին գայրաբաղխ,
 Եւ սրտերու ծուխ ոխն խառնուած՝ թունաւոր
 Արինչադախ պոռթկող հողին տղմածոր,
 Աղջամուղջին մարտիրոսուող ուժերն են՝
 Կամ դռ ամպերն՝ որոնց իրար բաղխումէն,
 Պիտի ժայթքի բռնութեան վրայ՝ անխափան
 Արդարութեան շողուն փայլակն գերըշխան:
 Ահաւորին գեղեցկութիւնն սահմուկող,
 Վայրագութեանց բռնութիւններն, ահն ու դող,
 Հո՛ն գրկախառն կը հեւան դառն, գիւազին.
 Եւ ոճիրներն ժանտատեսիլ մահածին,
 Հերոսութեան փառքերուն մէջ երկնայած,
 Զերթ դալկահար արտասուքներ ծոցն ինկած

Ժպիտներու շքեղ բոցին՝ կը մարին:
 Փառքեր փնտռող կուրծքերու տակ փանաքի,
 Ուժեր գիզող մարդկութեանց մէջ փոքրօգի՝
 Օր մ'ալ անշուշտ չարիքի ցոլքն կը հալի:
 Բայց հո՛ս աւա՛ղ, ինչպէ՛ս ոճիրն գետնաքարչ
 Խնչպէս աւերն ու արցունքներն սրտաչարժ
 Կրնան մոռցուիլ. ու՞ր է արդեօք դուզնաքեայ
 Քաջութիւն մը, աղնիւ արարք մ'որ պիտ դայ՝
 Վամբիւէն զոհն՝ խոցուած սրտերն ամօքել:
 Բընա՛ւ, բընա՛ւ, դարեր համբուն անարգել,
 Այս սերունդին բողբոջաշունչ խիղճն կրկին,
 Դարեհական ազդարարին նրման հին,
 Զարթնող հայուն պիտի ըսէ ա՛նդադար,
 — Յիշէ՛ ջարդը ազգակործան, ո՛վ արդար:
 Վամբիւ, որ՝ հեշտ տոհմիս արիւնն ծծեցիր,
 Համբուրելով կեղեքեցիր անխափր,
 Միթէ պապա՞կն էր արիւնի անձնըէր,
 Միթէ ի՞նչէն էր կողոպուտի վատընէր,
 Անհարին կատաղութեանցդ շիւ ազդակն:
 Այլ դուն զարկիր՝ անոնք ալ որ նըշաւակ՝
 Մորթուելու ստրկութիւնն հոգեշէջ,
 Յաւերժացնել տքներ էին ցեղին մէջ:
 Վա՛մբիւ, այս տոհմն ա՛լ չի սոսկար զոհ տալէն.
 Ստրկութիւնն էր մահն անոր դառն, արդէն:
 Ան՝ սէրն ու խաչն, զոհողութիւնն տրամահեծ,
 Իր հանճարին յար. ու նրման ստեղծեց,
 Վա՛մբիւ, դուն ալ դարչ ոճիրներն մահաստուեր,

Մնունդն ըրէ մեռել հոգւոյդ գիշակեր :
 Գիտցի՛ր, իմ ուժս հոգեկան է ու նրբին
 Մարմին մը տկար կը բնակի՝ լուսածին
 Զինեալ հոգիս . ան լոյսն է հզօր հրաշէկ,
 Ելեկտրական շողն, ու մարմինս դիւրարեկ՝
 Գունդ մ'ապակեայ ուր ամփոփուած՝ կը շողա՛յ .
 Աւա՛ղ, Վամբի՛ռ ձեռքդ անդգամ ու հակայ,
 Զախճախեր է ապակեդունդն թափանցիկ,
 Այլ յար կապրի՛ր բընութեան մէջ գեղեցիկ,
 Ոգի-ուժը մարած լոյսին թռուցիկ :

ՎԱՄԲԻՌ

— Խօսէ՛, խօսէ՛, լեզուիդ ճառերն այդ շքեղ,
 Պատրանքներուդ ծաղիկներն են դունազեղ,
 Ոգին՝ որով պանծացիր դուն սնափառ,
 Եղբայրատեաց կռիւներու մէջ վատթար,
 Երէկ՝ զոհն էր էնթրիկներուս դիւահնար,
 Ոճիրիս՝ որ դէց անցաւ ահաւոր,
 Համբուն ծանօթ չարիքներն մեծ պատմութեան,
 Այս աղէտքին՝ հանդէպ ի՛նչքան դեռ այսօր,
 Հայու ոգին քինախնդիր, պերճաբան,
 Մնացեր է բաժան բաժան, կռուազան :
 Եւ հագիւ թէ մահուան քունէն արթնցած,
 Անապատին արեւակէջ տխրամած
 Ճամբաներէն քալող ճամցորդ մ'յողնարեկ,

Հրուտ աչքերն հայն յառեր է լայն ու չէկ
 Շաւղին վըրայ լուռ, բրգացած Սփինքսին :
 Ժպտուն յո՞յսն է աղատութեան ապագայ,
 Թէ զաղտնի վիշտն որ նայուածքէն կը ցոլայ :
 Այլ՝ բաւ է ինձ այսքան սին ճառ քու վըրայ .
 Ստուերները աղջամուղջին գիշերուայ,
 Զերդ ստիւգեան մութ հոգիներ թխապգին,
 Անձաւներու քաւարաններն կը քաշուին :
 Անհուն վարդ մ'է այն արեգակն հրավառ,
 Իր բոց շողերն երկար փուշեր՝ սո՛ւր պայծառ,
 Եւ կամ օձի թռչն լեզունե՛ր, որ այժմէն՝
 Արիւնալից սրտիս ալքերն կը խայթեն :

* * *

Ըսաւ . եւ գերթ կայէն մթին խղճահար,
 Խիտ շուքերէն, արահետէն դեռ խաւար,
 Լոյսին առջեւ՝ որ աչքն էր լուռ, վրիժառու
 Կայէն հալած հին աստուածին երկնաչու,
 Սահեցաւ ան ըղձանքներովն գետնաքարշ
 Դէպ աղջամուղջն գերեզմանին սեւ, անշարժ :

Ոգին հայկայ՝ աստուածին չունչն գողցես լոյս,
 Կը ծածանէր տարրերուն վրայ խոռվայոյզ,
 Առաքեալի՛ ոգին էր ան զոհարեր՝
 Ճակատադրի նոր պատգամին կոպտէր :

ԱՆՈՒՐՋԻ ՅՈՒՔԵՐ ԵՒ ԸՂՋԱՆՔԻ ԵՐԳԵՐ՝

ՊԱՏՐԱՆՔՆԵՐԸ

Հոգիս քեքեւ քիքեռնիկ,
Պար է բռներ խօսական.
Եւ պատրանքներն երջանիկ՝
Զերք քանանչներ ծիածան,
Անուրջներու մեղեդիին հետ աղու,
Անոր ըզմանք կուտան արբշիւ պարելու.

Ումանք շաւղ են ոսկի՝
Շող պատրանքներն երկնասլաց,
Որոնց վըրայ կը սահի՝
Թիքեռ հոգին հիացած:
Իսկ ուրիշներ՝ աշրող շանքե՛ր հըրացայտ՝
Կը կայծակեն իր հէգ սրտիկն կենսախայտ:

* * *

Սիրտս մեղու մ'է աշխոյժ,
Բիւր ծաղիկներ գեղաթոյր՝
Շուշան, մեխակ, վարդ քնքոյշ,
Պատրանքներն են խնկաբոյր՝
Որոնց ոսկի բաժակ ծոցին մէջն աղուոր,
Ան կը ծծէ՝ յոյսի նեկտարն մեղրածոր:

Ումանք քաղցր են՝ ընտանի
Խունկ ծաղիկներ՝ իւր-աւետ.
Իսկ ուրիշներ՝ վայրենի
Դառնահամ են, եւ յաւետ՝
Մեղրոտ յոյսին խառնելով՝ վիշտն արցունքին,
Կը նըմանին պատրանքներուս մըտածին:

* * *

Շող պատրանքներն այս կեանքին՝
Խնձորներն են ոսկեցօղ
Հին աստղիկեան տաճարին,
Ու մենք՝ յիմար, արշաւող
Աքալանքան՝ որ շըլացած, չարանեց
Պատրուելով՝ անոնց առջեւ կանգ կառնենք:

Պատրանքները՝ մեր մտքին
Անուրջներն են սնալիւս.
Ումանք մեղմի՛կ կը ցնդին.
Իսկ ուրիշներ՝ սիրահար
Նարկիսներ են, որ ցոլացած մեր սէրէն՝
Լոյս պատկերին մեր իդոն մէջ կը տեսնեն:

Ու հոգիներս յուսածին,
Օրօրոցն ու գերեզմանն՝
Մեր սէրերուն քանկագին,
Յանոսին պէս երկդիմեան,
Ժպիտ կուտայ փքքող իդոն փառաւոր,
Մինչ պատրանքին՝ դառն անէծք մը խոժոռ:

ԿԵԱՆՔԸ

Ըղձանֆներուս սամուրագգեստ մէկ գիշերն,
 Ինծի եկաւ շէնշող երագ մը յուշիկ՝
 Զեփիւռին պէս փաղցրասիւզ:
 Ան սիրատարփ կը փայլէր,
 Իսկ ես հոգի՝ մատղաշ յոյժ,
 Անփորձ էի հրապոյրներուն խիստ ֆնֆոյշ:

Ալապաստրէ հոյս ուսերէն հոլանի՝
 Պատրանֆներու շղարշն կիշնէր ծիրանի.
 Ու աչքերէն սէրն անդուլ՝
 Արցունֆներով ցօ՛ղ, նշոյլ,
 Մոռացումի երանութեամբն կը լեցնէր՝
 Պատանեկան սրտիս յուզուած, խոր ալֆերն:

Իր համբոյրներն սխրալի
 Հիրիկ, քրֆում, յասմիկ ու վարդ, շուշաննե՛ր
 Կը բուրելին հանելի.
 Քայլերուն հետ ուխտանուէր,
 Երկինֆներուն արփիական շքնորհներն
 Կը ճեմէին նագելի:

Անփորձ հոգւոյս արբշիռին մէջ սիրագեղ,
 Տրիտո՛ւրն իմ նակատագրիս, ընծա՛յ գեղ,
 Ինծի եկաւ Եւան ունայն ինֆնընտիր.

Ո՞ր աստուածին նուէրն էր ան պատրալիբ՝
 Զոր խօլական, ըղձալի՝
 Սրտիս վըրայ սեղմեցի:

Տարփուն Եւա՛, կեանֆիս պատկերն դալկացած,
 Ի՛նչ գուլ ձեռք էր, որ գաղտնի սիրտդ էր հաստած.
 Ըղձանֆներուս դէմ բացուեցաւ ան, ահա՛,
 Փանտորայի տուփին նըման դուզնաֆեայ.
 Եւ աղէտֆներն, վիշտերն անքիւ իր ծոցէն՝
 Դուքս սահելով մխալէն՝
 Կեանֆիս վըրայ կը խուծեն:

Եւա՛ ցաւոտ, կեանֆիս պատկե՛րն խաբեբայ,
 Փակէ՛ այդ սիրտն պարպւած.
 Ու քող գոնէ հոգւոյս խորը դեռ մընայ,
 Յոյսը պսպղուն միշտ փակուած:

Ս Ի Կ Ա Ռ Ը

Քանի շունչդ սիգանեմ,
կընդդիմեմ՝ արբշիտ հոգւով կը փաշեմ,
Սիրտդ փխրուն կարիւնի,
Կապոյտ հեւքովն հիւծախտաւոր պըւէտի:

Ու վառ արիւնդ դուրս խուժող՝
Մատներու վրայ հայլիացած հըրաշող,
Զերք մատնի մը յակնդեայ՝
Անմեղ կոյսի բո՛ց, բոց աչքովն կը շողայ:

Անիւնիդ պէս որ ներմակ՝
Պայծառ կրակդ կը պահէ միշտ բոցապսակ,
Նուրբ ծուէններդ քեւաւոր
Գանկիս ջինջ բոցն կը պահեն վառ՝ այլ անդորր:

Գըլան մարմնով սիկա՛ռ քաց,
Մեր կեանքերն ալ բաղդին ձեռքը սղմըւած,
Ունեմք՝ քեզ պէս քէն հեղ,
Յակնդ հուրիդ փառքը կառնեն հըրաշէկ:

Իսկ ուրիշներ՝ երա՛գ սին,
Ծուխիդ նըման նօսքնալով կը ցնդին.
Ունեմք բոցէդ վաղանցուկ,
Դիւքուած՝ անիւնդ կը մոռնան գորշ տխրաշուք:

Բայց իմ հոգիս կը տեսնայ՝
Արիւնքանգ պատկերիդ մէջ հըրաշեայ,
Իմ յոյսերու դէմքն արի՝
Որ հուր, որ ծուխ սպառելով կը մարի:

ԴԵՂՁԱՆԻԿԸ

Դրացիիս պատուհանին վանդակուած
 Երկա՛ր, երկա՛ր տարիներ,
 Դեղձանիկ մը՝ գեղափետուր, սիրագգած,
 Զուարթ սրտով մը կերգէր:

Ամէն առտու՝ գեղանի դէմք մ'ոսկեհեր,
 Շմարե հագած քրքրուն,
 Վարագոյրներն ետ ղշելով կը բացուէր՝
 Վանդակին վրայ նռուողուն:

— Դեղձանիկի հոգի մ'ունի գգայուն,—
 Կը խորհէի իւրովի,
 Ու իմ նոր սէրս քոչնիկին պէս գորովի՝
 Կերգէր իր գեղն սիրասուն:

* * *

Դրացիիս պատուհանէն գլտորած՝
 Օր մը տխուր, ամպամած,
 Մայքին վըրայ ինկած գտայ զայն անշունչ՝
 Դեղձանիկը անտրտուն:

Փոքրիկ մարմինն ափերուս մէջ տափցուցի,
 Աւա՛ղ, մեռեր էր արդէն.

Պատուհանէն հնչեց ձայն մը կանացի.
 Թեքեւ, ծաղրոտ, խնդալէն:

— Ա՛լ չէր երգեր, ծերացեր էր՝ նետեցի՛,—
 Կ'ըսէր աղուորն դըրացի,
 Ու շղարշին ետեւ պահուած կը հեգնէր՝
 Զոհն ու գուրը անձնուէր:

— Ընչեղներու հոգին ունի այդ կնիկն.—
 Ըսի սառած քոչնիկին,
 Ու հէգ մարմնիդ հետ ես ալ այժմ կը քաղեմ՝
 Մեռա՛ծ, փուն սէրս դալկադէմ:

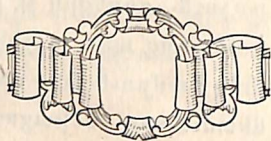
— Լսէ՛, քոչուն, գեղեցիկ չէ՛ր այդ կնիկն,
 Եւ դուն մարդոց պէս յուշիկ՝
 Խեղն կեանքդ համբուն քար սրտի մը նուիրած՝
 Դուրս նետուեցար՝ ծերացած:

Ի՞նչ էր մեծ վարձքն երջանկութեան գոր տուի:
 Շաֆարի մը բեկո՞րն ցիր.
 Թոչնիկ քեզի կեանք մը տամ,
 Երգիդ համար քաղցրահամ:

Թոչնիկ՛, աչքին այլասեռած ընչեղին,
 Արծաթն իշխան է հիմա.

Թշուառին երգն, արցունքն ու կեանքն դուզնա՞հայ՝
 Լուսաներով կը չափուին:

Թռչնի՛կ, հո՛գի՛ որ կը խղմաս բարձունքէն
 Տիրուհւոյդ վրայ անօրէն,
 Գնա՛, տեսի՛ր, թէ երկնից մէջ արդեօք կա՞յ.
 Երախտիքը հնօրեայ:

ԵՐԶԱՆԿՈՒԹԻՒՆ

Իրիկուն մը սենակս եկաւ առանձին.
 Տխուր էի. ինձ՝ ժպտեցաւ հեշտագին,
 Ու սահելով հարսի մը պէս ամէկոտ,
 Համբուրեց զիս, շրթունքներովը կրփոտ:

Մութ մը մռայլ սենեակն պատեր էր արդէն,
 Ճրագ մը լ՛ուկ կը պլպլար հեւալէն,
 Ու ծաղրելով մեր գաղտնիքը սիրանուէր՝
 Ցովի մը մէջ խօս պնդուհիս կը մատներ:

Հուրին էր ան երագներուս՝ գեղահեր,
 Ծիածանը բիրեղ աչքէն կը ծաթէր,
 Հագած ոսկի, վառ շղարշներ պսպրդուն՝
 Վերջալոյսին հրայրքն ունէր այդ իրկուն:

Վերջալոյսին պէս ալ եկաւ՝ անծանօթ
 Իյնալ մեղկ գոգն ըղձամբներուս մրրկոտ.
 Ինձ հառաչեց. ես հրմուեցայ գինովցած՝
 Համբոյրներէն, հեշտ երգերէն մեղմ ու ցած:

Ու պաշտեցի անմահ սիրով մը ես գայն,
 Մարե՛ր էր ալ՝ ճըրագն աղօտ, անպիտան,
 Բռու մը աստղեր շուրջ պար կապած խնդագին
 Սենեակիս մէջ հարսնի՛քնիս կը տօնէին:

* * *

Սիրեցի գինեք, երջանկութեան քրմուհին,
Սէրը խենթ էր. ես՝ պատանի մոլեգին.
Ու պատուելով շող շրջաբշտերն կանացի,
Սրտիս վըրայ գինեքն սղմել ըզճացի:

Սառա՛ծ էր ան. ես դողացի սոսկահար,
Կմախք մը կար փխտանին տակ, ու գոհար
Շրդարշ, ոսկի, վառ մարգրիտներ, սի՛ն պատանք՝
Ծածկեր էին երջանկութիւնը պատրանք:

Կմախք մը չոր կը խշխշաբ կուրծփիս դէմ,
Երջանկութիւնն էր որ, աւա՛ղ, դառն, նըսեմ,
Գրկեր էի. բայց մատներու տակ մըսող՝
Կը փշրէր ան ու կըլլար՝ փռո՛ղ, հո՛ղ:

Մըռայլ խաւարն սենեակս քողեր էր արդէն,
Եւ առտւան ոսկի, ջինջ շող մ'երկինքէն՝
Երագներու վերջին ստուերն մեծաօդ,
Կը հալածէր քնատ քակտէս անբոց:

* * *

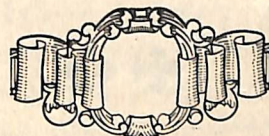
Քամի մը գով, պատուհանիս բաց փեղկէն՝
Գիշերին մէջ սահելով ներս բռնօրէն,
Նրբին փռո՛ղ մըն է ցաներ խօլագին
Գորգերուն վրայ, գարդերուն վրայ սենեակին:

Փռո՛ղ խաղաղ, մշուշապատ, տրամալո՛յս,
Արդեօք չե՞ս դուն չոր մարմինն իմ սիրուիւոյս,
Զոր փշրեցի՝ իբրեւ կմախքն երագիս,
Փռո՛ղ որ իմ սրտիս ալ վրայ կը չոփիս:

Փռո՛ղ խոհուն, դո՛ւն անուրջիս դառնալի
Պնդուհին ես, երջանկութիւնն՝ որ ինծի՝
Տխրութիւնը, վիշտն ու մահը ցոյց տուիր՝
Շպարներուդ, ոսկիիդ տակ պատրալիր:

Երջանկութիւնն, կեանքի պատրանքն ես, ցնդած,
Եւ կը փնտռեմ քեզ մահուան մէջ տրամայած,
Երջանկութիւնն հողին մէջն է, կմախք, չո՛ր,
Ու կեանքը սին, շղարշ պատանքն է անոր:

Երջանկութիւնն, իրկըւան մը սիրուհին,
Դուն յոյսն էիր ինծի համար քանկագին,
Բայց երբ անմիտ՝ քու վառ շորերդ պատռեցի,
Յոյսը քուս, իսկ ես մեռնիլ բազմացի:

ՀԻՆ, ԲԱՐԻ ԴԵՄՔԵՐԸ

Հին, բարի դէմքերն ինչո՞ւ կը սիրուին,
 Պատկե՛ր մեր սէրին՝ անոնք երբ կ'անցնին,
 Այցելու եկող կնոջ մը պէս չող,
 Կ'թողուն յիշատակ բոյրն իրենց խնկող:
 Հին, բարի դէմքերն ինչո՞ւ կը բաժնուին.
 Օր մը խայտալիւր պճնանքն մեր կեանքին,
 Յանկարծ կըտրուած՝ կարծես՝ չո՛ր ստե՛ր,
 Ո՛վ գիտէ ինչո՞ւ կը նետուին անտէր:
 Դէմքերն բարի, հին, ինչո՞ւ չի յիշուին.
 Անոնց յիշատակն դիրտն է խաղաղին,
 Որուն վրայ առլի զերթ հինցած գինի՝
 Հըրացայտ շունչով հոգին կը հանգչի:
 Մի՛ խառնէք այդ դիրտն ձեռքերով բրտին,
 Յուշերու վրայ հանգչող ձեր հոգին,
 Թող գինին ըլլայ դտուած, կարմիր, հին,
 Ու ջինջ ալքերուն մէջ պահէ միշտ վառ
 Պատկերներն բարի դէմքերուն պայծառ:

ՄԱՆՈՒԿԸ

Եւ թառելով ծունկիս վրայ զերթ թռչնիկ,
 Ըսաւ՝ «հայրիկ, պատմութիւն մը սիրունիկ
 Պատմէ ինծի պապուս պէս.—
 Ու փոխարէն՝ սա՛ թուչս՝
 Ես ալ կուտամ վարդ պաշիկ:
 Ես պատմեցի. ան՝ ամփոփուած գոգիս մէջ,
 Խարտեաչ գլուխն իր հանգչեցուց կուրծքիս վրայ.
 Եւ աչքերովն բոց անչէջ՝
 Բռնեց լոյս թելն այն ոսկեայ
 Իմ սէրերուս պատմութեան:
 — Ճոխ յոյսերուս արշալոյսին թարմ ընծան,
 Օր մը եկար, ըսի մանկան, հեռուէն.
 Քու զամբիւղըդ ոսկի, բաց,
 Զով արշալոյսն էր հիւսած
 Իր լուսաւոր յարդերէն:
 Աչքերդ ծաւի, ցօղոտ աչքերդ քու այդ օր,
 Կը հանգչէին դեռ կէս արթուն ու քընտտ,
 Ու չող մը նուրբ լուսամատն,
 Կը նախէր դէմքդ աղուոր:
 Սարեակի նման ոստոստելով չողն առտւան,
 Գնաց պարտէզ նուռ մը ձեղքել հըրաւառ,
 Եւ արցունքովն վառ նռան,
 Շրթունքներէդ լուաց յար,
 Շունչըդ փրփրոտ որ կեռար:

Ու այդ օրէն՝ բոսոր շրթունքդ վարդադոյն,
Պաշիկներուդ տունն միրգի թարմութիւն.

Այլ չողն ոսկի արեւին

Արուեստէն դո՛հ, խո՛ւ, սահուն,

Գնաց հեռուն, ցնծաղին:

Վեհ լեռներու, ովկիաններու վըրայէն,

Շողը թըռաւ դէ՛ս Արեւելք ու Սէյլան,

Ու մտնելով լուսեղէն

Իր պալատներն աննըման՝

Շափիւղայէ, յաղնդեայ,

Կաթիւ մ՝ յակինդ, ցուք մը զըմբուխտ ճաճանչեայ

Իրար խառնեց՝ ոսկեղէն բոց փոշիով,

Եւ բիրերուդ հըրաչեայ,

Աստղերուն շուրջն՝ հըմայքով՝

Շինեց աչուի համակ ծով:

Եւ այդ օրէն չող աշուրներդ խիստ աղու,

Արեւելքի գոհարներուն վառքն առին.

Այլ չողն յոգնած, շնորհատու

Փըշրուելով սարսռաղին՝

Գլխուդ վըրայ ցանուեցաւ

Գանդոյրներով լուսախաւ:

ՀՈՂԻՆ ԴԱՐՁԻՐ

Հո՛ղ պարարտ, հո՛ղ գիրդ, մա՛յր՝ որու կուրծքին,
Անքան զաւակներդ ինկան զո՛հ, անգին.

Հո՛ղ օրհնեալ, հո՛ղ սուրբ՝ զոր աղէտքն, աւաղ
Կրկին անիծեց շունչովն հըրատաղ.

Արդեօք քու ծոցիդ վրայ չէ՞ր՝ որ՝ պարարտ,
Չերթ Կադմոս արի Վահագն անաղարտ,

Վիշապներու բիւր ատամներն ցանած,
Կանգնեց հերոսներդ, կռուողներդ պոռթկաց:

Հո՛ղ, դուն անմահ ես, ու քեզ կը պաշտեմ

Ձերթ հալընիքիս պատկերն գեղադէմ:

Ի՛նչ հոգ թէ մըրբիկն կը խամբէ վատթար
Բացուող ծաղիկներն դաշտերուդ դալար.

Չէ՞ որ գոգիդ մէջ թաղեր են աղու,—

Ձոհուողներն անմեղ, սիրողներն հուժկու,

Սերմերն այս տոհմին, սէրերն ալ Հայու:

Ի՛նչ հոգ թէ հոսանքն այս կեանքին նըսեմ,

Կը վազէ տըխուր, երբեմն ալ վըսեմ,

Անոր մէջ ծորեր են իրենց արիւնն

Աղօթող կիներն, հերոսներն Հայուն:

Ոչի՛նչ, ոչ մէկ ուժ երբե՛ք պիտո՛ կընայ,

Մեր կեանքերն բաժնել այս հողէն Հալկայ:

Հողն որ մեզ կերտած է նուրբ տարրերէն,

Հողն՝ որու ճոխ գոգն խաղաղ կը նիրհեն

Մեր նախնիքներուն յոյսերն անթառամ.

Հալընիքն ազատ՝ որուն չէն, փարթամ

Գեղեցկութեանց մէջ ես պահել կ'ըղձամ,

Ձանաղանութիւնն սէրերուս գաղտնի.

Միթէ ասոնց մէջ չէ՞ որ կը կանգնի՝

Պատկերն այս ցեղին, ողին հայրենի.
 Հող՝ որու կուրծքէն բաժնուին ահաւոր,
 Արդեօք զրկուիլ չէ՞ կեանքէն, սէրէն նոր,
 Յեղին հանճարէն, շնորհներէն լաւատ,
 Գեղեցկութենէն անոր ծաղկաւատ:
 Մեր անցեալն անմաշ հողին մէջ երկրին
 Թաղուած է լուշիկ ու հիւթն այս կեանքին՝
 Նեկտարն է վճիտ զոր սիրտը տոհմին
 Հողին մէջ պարպեր, կը նիրհէ ազատ:
 Ո՛վ Հայ, այդ հողին դարձի՛ր հարազատ.
 Զրկանքներդ անլուր, պաշարներդ անբաղդ.
 Թափէ՛ անոր գիրկն, այդ հողն՝ է դըրախտ.
 Ու երբ կը զոհուիս՝ հաւատքով մ'անձաջն,
 Հո՛ղ է ան սրարարտ, աշխարհ մը համայն,
 Որ գթոտ սրտով կը չաղթէ մահուան.
 Կը խղդէ ցաւերն, վիշտերն հօծ, ախեղծ,
 Ոխերն օձատիւ, չարիքն մահատուղծ:
 Ո՛վ Հայ, մի՛ դառնար հողին դարչանքով.
 Դուն կեանքէն ծնար, այլ՝ ի՛նչ սե բաղդով.
 Լոկ մեռնող կեանքի չունչ աուիր ահով.
 Դարձի՛ր գիրդ հողին, վերածնած անկէ
 Այժմ կեանք անմաշ սիրով ստեղծէ:

Ն ա կ ա տ ա գ ի ր

Թելերն մեր կեանքին
 Ի՛նչքան խօլ, յիմար,
 Կերպով կը քաշուին.
 Գողցես խելագար
 Մատղաշ կիւսեր են
 Զանոնք կը հիւսեն.
 Եւ ոչթէ խոհեմ
 Պարկաներ դժխեմ:

Մէկը՝ պարկայ ծեր՝
 Լափող տարրերուն
 Յաւերն վշտասուն
 Կը մխայ դարվեր.
 Երկրորդն՝ պարկայ դուլ,
 Մկրատովն անդուլ
 Պատրաստ է կտրել՝
 Մեր կեանքին հէգ թելն:

Այլ երրորդ պարկան,
 Կը հիւսէ ոստայնն
 Մեր խեղճ կեանքերուն:
 Ան է որ քնքուշ,
 Սիրով մը անուշ,
 Կերկնցնէ կեանքին
 Թելերն թանկագին:

Այլ աւա՛ղ, հիւսողն
 Այս բաղդի, անշող,
 Երբեմն ուտայնի
 Հիւսելէն կ'յողնի.
 Երբեմն ցընորած՝
 Ձեռքովն տխրամած,

Վատ թելերու տեղ՝
 Կը կտրէ անդորր,
 Նրբին, գունազեղ
 Թելերն՝ այն աղուոր
 Կեանքերուն՝ որ մենք
 Կո՛ղբանք ու կ'երգենք:

Ինչո՞ւ կը հիւսէր
 Եւ ինչո՞ւ կտրեց.
 Ոչ ի՛նքը գիտէր,
 Ոչ մենք, տխմա՛ր մեծ:

Թելերն մեր կեանքին
 Ի՛նչքան քրմահաճ
 Կերպով կը քաշուին:
 Գողցես՝ խե՛նթ, տըհաճ
 Մատղաշ կիւսե՛ր են
 Ձանոնք կը հիւսեն,
 Եւ ոչ թէ անթոյր
 Բաղդն արի, այլ կոյր:

ԳԵՂԵՑԿՈՒԹԻՒՆԸ

Ոսկեճաճանչ պալատներու զա՛րդ անգին,
 Ո՛վ Բսիշէ, մեր իղձերուն թաղուհին,
 Ահա կ'անցնիս, աղաւենեման, անդիտակ
 Աղուոր բաղդիդ սահմաններէն մարդկային.
 Եւ խուսափող յոյսի մը պէս միայնակ
 Կ'ապաստանիս հոն՝ ուր անդուլ կը սահին,
 Պըհտներու միտքերն մոլոր, ցընորած,—
 Ծաղկաստաններն քերթողութեան ցողամած:

Դուն կը փախչիս. աստուածի մը ձայնն անուշ
 Կը դիւթէ քեզ մեղեդիի պէս քնքուշ.
 Պուրակ, դալար, առուակները կարկաչուն,
 Երգող ցորենն, հովերն յուշիկ ու արթուն՝
 Լոյս երազներդ օրօրելով՝ զեփիւտին
 Թեւերուն վրայ՝ զքեզ առած՝ կը տանին՝
 Ալքովները ճոխ սէրերուն երկնային:

Աւա՛ղ, դուն ալ անմահութեան գիրկն փափուկ՝
 Կը տառապիս սափայն անքուն եւ, իզո՛ւր,
 Եղէգ սրինգներն ազատ Փանին խուսափուկ,
 Խօլ նայեաղներն առուակներու քաղցրալուր,
 Ու լեռնածին Արեթուսան՝ ալ մը զով՝
 Որ լոյս մաղերն հովին տուած, խենթ հեւքով
 Կը դըդըշէ մարդերուն մէջ ոսկեծիւր,
 Ի զո՛ւր թուիերն դաղտնամրմունջ, սիրալիր

Ապողոնեան սիրերդի պէս կօրօրեն
Հարսանեկան թեթեւ նիրհերդ խնկեղէն :

Թէեւ քու սէրդ Աստուած մըն էր լուսեղէն ,
Անոր սիրոյն եւ քու միջեւ , անօրէն
Նախանձը կար հետաքրքիր , անբաժան .
Ու դուն անրիժ գեղեցկութիւն ինքնիշխան՝
Բանաստեղծին երաղէն զատ մաքրափայլ ,
Զէիր կրնար հեշտ հանդրաւն մ'ունենալ :

Մարդոց համար ծնած չէիր դուն , անյոյս ,
Եւ ինչպէս սէրն Աստուածային էր , ո՛վ կոյս ,
Գեղեցկութիւնն ալ Ողիմպեան ցօղաւէտ՝
Նեկտարն ըմպած՝ անմահանար պիտ' յաւէտ :
Գեղեցկութիւն , Արե՛ւ մըն ես դուն շողուն ,
Իսկ մենք թիթեռ՝ ծաղկըներուդ վրայ բիւր ,
Նուրբ երանգներդ կորոնենք յար , դոյնգզոյն .
Գեղեցկութիւն՝ իդո՛ւր պատկերդ գրախտաբոյր ,
Մենք կը փնտռենք երկրի վրայ թափառուն :

Գեղեցիկներն ի՞նչ են : ի՞նչ են աղուորներն .
Կատարեալին , ո՛վ Բսիշէ , ցոլքերն սին ,
Որոնց մարդիկ բուռն արբշիտով կը կառչին .
Գեղեցիկներն քու պատկերիդ են շողերն .
Հողին անխելք թիթեռ մըն է , խե՛հնթ՝ լոյսի ,
Ու աղուորներն կայրեն անոր սիրտն ոսկի :

ՖԻԼԷՄՈՆ ԵՒ ՊՈՍԻՍ

(ՄԱՄԻԿՆ ՈՒ ՊԱՊՈՒԿԸ)

Փառասիրութեան սաւառնումներէն ,
Շողշողուն յոյսի խոստումներէն սին ,
Խուսափեցաք դուք իմաստունօրէն :
Եւ ճոխութիւններն , փառքերն այս կեանքին՝
Դուք չ'ըմբռնէիք , Ֆիլէմոն , Պոսիս :

Զեր պարզուկ , աղու գոյութենէն նոր ,
Ժուժկալ հաճոյքի վայելքէն աղուոր ,
Երջանկութեան մը մեղրն անուշ , համով ,
Քաղեցիք խելօք , արդա՛ր հաւատքով :

Մէկդ զօրաւոր կաղնի հաստարմատ ,
Իսկ միւսդ՝ ծաղկաւէտ թմբի խնկաբոյր ,
Ֆիլէմոն , Պոսի՛ս , դուք մեր յուսահատ
Սէրերն չէ՛ք ճանչնար եւ ձեր սրտերուն
Ներդաշնակ նուազն , ու ձեր կեանքերուն
Հըզօր , հաստաբուն համերաշխութիւնն ,
Ուժով մը կեանքոտ կը մղէք ամուր՝
Բնութեան ծոցին մէջ լուիկ եւ մաքուր :

Ֆիլէմոն , Պոսիս , երկու ծերուկներ
Էիք անբաժան , խոնարհ , ալլասէր ,
Ու ձեր պարզ բաղդին , ձեր կամքին անհատ՝

Աստուածներու ուժն ունեցաք ի սպաս .
Այլ՝ համեստ կեանքի ու խաղաղ մահուան
Մարդոց սահմանուած բարիքներէն զատ ,
Արամազդներու փառքերն շողացայտ
Դուք չի ժպրհեցաք ճաշակել անբան :

Շատեր՝ խեղճ ձեր տեղն , ինչքեր անսահման
Խնդրէին պիտի եւ բազմած ոսկեայ ,
Աղամանդակուռ դահերու վրայ ,
Ըղձային պիտի խոնարհեցնել յոյժ՝
Իրենց նմաններն՝ բռնութեամբ խուժուած :
Այլ՝ դուք իմաստուն՝ ձեր պաշտածներուն
Միայն ծառայել ուխտեցիք արթուն :

Իցի՛ւ թէ մենք ալ ձեզ նման յօժար
Սուրբ ծառայութեանց դտնուէինք յար .
Իցի՛ւ թէ մեր ալ՝ կեանքի հէզ սեղանն
Պօսիս մը քնքուշ , փութկոտ , մեղուաջան ,
Իր մեղմ սէրերուն խոտերովն խնկոտ
Սրբէր անդադար ձեռքերովն անձկոտ :

Իցի՛ւ թէ մեր ալ կեանքի խեղճ հիւղակն
Պարտականութեանց շնորհներովն առլի՝
Մարմարեայ տաճար մ'ըլլայ ըղձալի :
Ու ես Ֆիլէմոն Ալեհեր , սիրակն ,
Եւ իմ սէրս Պօսիս՝ յուշիկ ուխտանուէր ,
Իմաստութեան այդ տաճարին քուրմերն ,

Սիրոյ նուիրենք մեր զոհերն պարարտ :
Եւ արձակելով ոստեր նոր՝ հանդարտ՝
Ես կաղնի հուժկու , ան՝ թմբի համով ,
Ան խունկ տայ կեանքին , իսկ ես՝ չուք մը զով :

Կ Ե Ր Մ Ի Ր Ս Ե Ր ՈՒ Ն Դ Ը

Ինչպէս հողին որովայնը անշուք ժայռին հետ
կը յղանայ գոհարը , այնպէս ալ կնոջ արգանդը
կը ծնի՝ հասարակ մարդոց հետ՝ հերոսներ : Թալ-
մուտ կը վկայէ՝ որ , եւս , երկրորդ կինն էր Ա-
դամի . եւ թէ՛ անոր առաջին կինն էր Լիլիթ :
Բանաստեղծին երեսակայութիւնը՝ որուն ուժ կու-
տան , այժմ , նախադամեան մարդերու մասին ե-
ղած գիտական քննութիւնները , կը սիրէ , հասա-
րակ կեանքին մէջ յայտնուած դիւցազները կա-
պել այս Լիլիթէն սերող մարդկութեան մը հետ ,
որ կարմիր հողէ շինուած , անմահ էր եւ երկիրը
կը գրաւէր Ադամէն առաջ : Այս կարմիր սերուն-
դէն էին Հերգիւդն ու Վահագն Վիշապաբաղը ,
ինչպէս նաեւ Անահիտն ու Աստղիկը , որոնց գե-
ղեցկութենէն հրապուրուած՝ Եհովան , աշխարհ

իջաւ եւ ուզեց, իր կարգին ստեղծել կինը, Եւան:
Բայց՝ որովհետեւ սպառած էր անմահ մարդեքու
ծնունդ տուող կարմիր հողը, Եհովան, Ադամն
ստեղծեց սեւ հողէ եւ չի կրնալով անոր հրապու-
րել անմահ կիներէն մէկը՝ Լիլիթ, ստիպուեցաւ
անկատար ստեղծել կինը: Ահա այս է պատմու-
թիւնը մեր ոտանաւորին:

Ո՛վ Եւա պատրող, մայր, կին, սիրուհի
Որ նեկտարն անմահ գիտութեան կեանքի
Սիրոյ բաժակովն մատուցիր մեզի:
Ի՛նչքան անձկանօք քամեցինք ցմրուր
Գու գեղդ յիշեցնող բոց սէրն անձնատուր:
Գողցես հօրեայ արքան թիւլէի
Արցունք ծծեցինք բաժակէդ առլի,
Եւ մեր վիշտերուն ալեաց մէջ խառնակ,
Ահա կը թաղենք փաղփուն յիշատակդ:
Այլ դուն ո՛վ Լէյլա, սէ՛ր բեղուն, փափուկ,
Որ Լիլիթներու դուստր ես խուսափուկ,
Կին սիրող, աննիւթ կամ յաւերժահարս
Հրեշտակ լուսաթեւ, հողի գեղավարս
Որ մեր փուճ կեանքէն կ'անցնիս սրաթեւ
Պահ մ' անոր ափերն հանգչելով թեթեւ,
Կին որու ժպիտներն հողւոյ մէջ բացին
Յամփիկներ պաղնող յոյսի ծիրկաթինն,—
Ինչո՞ւ այս խենթ օրն, հրճուանքով մ' անմեղ

Հառաչներու խունկ թերթիկներն չըքեղ
Դեղձան մաղերուդ բոլորն ոսկեծիր
Յանելով անիմոյթ, անուշ երգեցիր:
Լէյլա՛ սիրալի, դուն որ հեշտանքն ես
Դուն որու գեղին չափիւղայ բեհեզն
Ձերթ արեւելքի արշալոյսն ոսկի
Բացուած բոլորչի, իր չուրջն կը հոսի
Ձմուռն ու հալուէն, համեմներն անուշ,
Դուն՝ որ գիրգ մարմինդ կը յանձնես քնքուշ
Անդուսպ հեշտանքի ըղձանքով մ' արբշիռ
Մեր խօլ սէրերու գոլանքին ընտիր,—
Ո՛վ ես դուն, հուրի՞, դժխո՞յ, դիցուհի՞,
Որ պահուան մ'անցնող սիրողիդ գերի
Սէր մ'աւելի՛ նոր կուտաս երկնային,
Գան բոլոր սէրերն աղջկանցն Եւային:
Եւ ի՞նչ է մեծ վարձքն նուիրմանդ զոհող
Պուտ մը երախտի՞ք, կաթիլ մ' արտասո՞ւք,
Ձոր կըրակն իղձի ակին մէջ անշուք,
Արագ կը չորցնէ հըրայրքով մ' այրող:
Լէյլա՛ սիրուհի, բռնէ՛, ի՞նչ ես դուն
Կամ ուրկի՞ կուզան հմայքներդ հասուն:

* * *

Ու Լէյլան թովիչ պատմեց իր հէքեաթն,
Պատմութեան մէջ այդ, անմեղ, խանդակաթ,
Կեանքի արշալոյսն կը ցոլար յատակ:
Իր ձայնն օրօր մ'էր դաշն ու միօրինակ,

Որ ջուրերուն նման լէթին մեղմ ու խոր՝
 Յիշատակներու մարդերէն աղուոր
 Կ'անցնէր կարկաչուն, կը հոսէր անդորր:
 Անոր հին հէքեաթն պատկերն էր հայլի,
 Որուն մէջ պայծառ շողով կը փայլի՝
 Հանճարն կախարդիչ մեծ վհուկներուն,—
 Առասպել մոռցուած կամ Թալմուտ սահուն,—
 Որոնց շունչն խնկոտ կը թրթռայ մաքուր
 Իրենց մարմնին մէջ մազաղաթաթոյր՝
 Ինչպէս ցօղ մը թարմ ինկած անխնայ՝
 Ձոր տերեւներու ծոցը կը հեւայ:

ԴՐԱՆՏ ԿՈՐՈՒՍԵԱՒ

Կեանքը հուր էր, կեանքը լոյս էր բորբոքուն
 Եւ մարզն ազնիւ, մարդ—Աստուածը նոր արթուն
 Կըրակէն ուժ, լոյսէն հոգի առած վառ՝
 Կ'ողեւորէր աշխարհն համակ, նիւթն ճարտար:
 Աստուած — մարդոց վսեմ դարն էր այն հեշտին,
 Ու Եհովան պալատին մէջ երկնային,
 Դիւթուած աչքերն քամահրալիւր կը դարձնէր՝
 Դղեակներէն, հրեշտակներէն անձնուէր:
 — Կինը, ըսաւ, միակ դրախտն է Աստուածոց,
 Էական՝ որու ճոխ սիրոյն քով շողաբոց,

Այս երկինքներն, վարդ, յակնդեայ թանկագին,
 Պալատներու զմրսխտ զմբէթն ու ոսկին,
 Սաթեայ կամարն այն երանդեւած՝ թո՛ղ փլէ՛ն:
 Հարկ է աշխարհ իջնել այլ եւս սիրաբոյր,
 Ու թող երկնից աւերներուն ծուխն տխուր
 Այրող կուրծքիս սիրոյ հառաչն ըլլայ հուր:

Հազիւ աղու խոստովանանքն այս սիրոյն
 Աստուածային սրտէն թռած խնկագոյն,
 Մեղեսիկէ հիմերն դրախտին վիմածին՝
 Անդունդին մէջ ահագնադղորդ սարսուացին:
 Անվախն դողաց գահին վըրայ աղամանդ,
 Եւ բաղձալով իր սիրոյ ողբն հոգեքանդ
 Գաղտնի պահել հրեշտակներէն անկատար,
 Ան որոտաց՝ խոտացնելով սիրտն անկար:
 Հրամայելու իր ձայնն ահեղ վարժեւած՝
 Ա՛լ չէր կարող դաշն երգել սէրն հիաղգած,
 Գովասանքներն, շռայլ հաճոյքն ու մեղկ կեանքն,
 Անգործութեան մէջ իր հանճարն ծոյլ, անջանք,
 Այլասեռած էին, աւաղ՝, վատչուէր,
 Սէրն տառապանք, սէրն ստեղծել, դգա՛լ էր,
 Ու իր հոգին առոյգ ճիգէ կը խորչէր:
 Նախանձ մը սեւ չարչրկելով խօլաբար
 Եհովային կը մաշէր սիրտն ըղձահար,

Ու սուր աչքերն դերթ սրածայր սուրբներ ,
 Թափանցելով խորշերն երկրին մթաստուեր ,
 Կեանքի գաղտնիքն կը փնտոէին ամէն տեղ ,
 Կայծակելով լայն անդունդներն , մութն ահեղ :
 Փայլակներու տէրն մինչ այսպէս անվեհեր
 Արեւակնէ աշտարակէն կը նայէր ,
 Աղամանդեայ զմբէթներու պէս հուժկու՝
 Զինասպիտակ վեհ կատարներն լեռներու ,
 Կը շողային երկինքին դէմ լայնածիր .
 Դաշտերու թարմ զմբուխտին վրայ ծաղկալիւր ,
 Վտակներու լոյս ժանեակներն փրփրայեղ ,
 Ծիածաններ կը քաշէին գունազեղ ,
 Մեծ ովկիաններն միապաղաղ ծփծրփուն՝
 Տիեզերքի աչքերն էին կապտագոյն ,
 Ու երկինքներն՝ խօլ պարիկներ՝ լո՛յս անշէջ ,
 Իրենց պատկերն կորոնէին անոնց մէջ :
 Բոսոր արեւն , գոգցեա ֆէօպիւսն հնօրեայ ,
 Բեհեզ հագած , երկինքին վրայ շափիւղայ՝
 Ոսկի կամարն կուգար կապել Աստղիկի :
 Պորփիւր պարիսպն արքայութեան ծիրանի ,
 Վերջալոյսին բոսոր փառքէն չիկահեր ,
 Յակինդներու ժայռին վըրայ կը փշրէր :
 Ու Յհովան յառելով վար միշտ լռիկ ,
 Աղուոր կանանց մարմար ճակտին թափանցիկ ,
 Մեծ ապշանքով թանկազին մարդն կը դիտէր ,

Վախն մարդուն մէջ չէր ստեղծած Իր պատկերն .
 Ազատութեան մէջ ան անվախ կապրէր դեռ :

* * *

Էակ նրբին տկարութեամբն անպաշտպան՝
 Նոր մարդն՝ խոյանք ունէր իր մէջ կենսական ,
 Մէկ ոստումով անմահանալ արդ կ'ըղձար .
 Ու տէր երկրին՝ ուր կարմիր հողն վարդաւառ ,
 Նոր դուցաղներ , նոր հերոսներ կը շաղէր
 Անմահութեան պարարտ խմորովն սիրանէր ,
 Գործելով նիւթն , տիրած ուժին ներդաշնակ ,
 Ան կատեղծէր չէն դըրախտներ ընդարձակ :
 Իր կեանքին մէջ սէրն գերի չէր օրէնքին ,
 Ու կինն աղատ , կին աննըւած , գեղածին ,
 Ծաղկէ ծաղիկ , թռչելով յար սէրէ սէր ,
 Պտղաբերող մարդկութեան սերմն կը ցանէր .
 Կինն անարատ մարդուն տրուած ինչք մը չէ՛ր
 Ամուսնութեան ստրուկն , գերին անբաժան ,
 Վիշտերու մէջ խուլ կսկծի առարկան ,
 Կամ Մետուսի նայուածքն որ սիրտն խանդակաթ
 Ցուրտ , չոր քարի կը փոխարկէ բարկաճայթ :

* * *

Միւրոն քերթող , որ հաւատքով մ'անբասիր
 Հրեշտակներու նախկին անկումն երգեցիր ,

Ո՛վ բանաստեղծ որու հանձարն մարգարէ
Ազատութեան պանծացուց սէրն , քեզմով չէ՞
Որ հիացած օր մը ճանչցանք՝ բռնաքանդ
Արուեսակի հոգին ազատ , անկաշկանդ :
Գիտցի՛ր՝ թէ փառքն Եհովային խնկաւէտ ,
Անմահներուն չի դիւթեց այն Զօրապետն :
Ազատութիւնն էր անոր իղձն արդար , մեծ ,
Ու սէրն մարդուն՝ խօլ , բուռն հոգին գրաւեց :
Գիտցի՛ր՝ երկնից զօրութիւնն չէ՛ր ահաւոր՝
Այլ սէրն՝ որ զայն անմահացնէր պիտի նոր :
Եթէ վրէժի , ահի , արեան տխրամած
Ահեղ տիպարն զոր դարերով են ուղած
Մարգարէներն փողահարել իբր Աստուած ,
Բռնապետներն եթէ այսօր անօրէն
Սիրոյ փոխան հարուածել կը նախընտրեն .
Ու մարդկութիւնն ստրկութեան դառնադին՝
Գոռողաբար անդոսնելով կը տանին ,
Ա՛հ , ա՛յն է որ հին Աստուածին սէգ տիպարն
Իրենց հոգւոյն մէջ կը կրեն անպատկառ :
Ո՛վ Արուեսակ յեղափոխուող ուժ հսկայ ,
Տապալեցիր դուն բռնութիւնն , Սա՛տանայ ,
Ու հրեշտակներդ ապստամբած , մեծագոր
Գաղտադողի խուսափելով ամէն օր ,
Կը լքէին լայն երկինքներն ամպածոր ,
Ու թռչելով Լէյլաներու գրկին մէջ ,
Կը ժպտէին սիրող խանդով մը անչէջ :

* * *

Արդէն վառ լուրն հրեշտակներուն սրտախոց ,
Խուլ ըղձանքով մը կը վառէր երկինքն հոծ .
Ու Եհովան ահաբեկած , հոգեհար ,
Լէգէոններն կորսնցնելէ կը վախնար .
Ըմբոստութիւնն վաղուց , գոռուն կորոտար :
Մեծ Արքային ականխտիղ շողն , ոսկին ,
Մեղեգիներն , խունկերն , քարերն թանկագին ,
Զէին զօրեր հոգիներու աչքն արթուն
Հըրապուրել՝ անուշ սէրէն կոյսերուն :
Իզո՛ւր , սրինգներն անմահութիւնն լիազօր
Ու նուազներն շքեղութիւնն , ուժն աղուոր
Աւելի՛ քաղցր , աւելի՛ հզօր կ'օրհնէին .
Իզո՛ւր Աստուածն որոտումին , կայծակին ,
Լուսամուտներն , երկնից ծերպերն օգարեր ,
Մութ ամպերու մռայլ ծուխովն կը փակէր .
Փայլակներէն աւելի՛ սուր էր նայուածքն
Անմեղներուն . կը թափանցէր երկրի ծածքն :

* * *

— Ո՛վ իշխաններ , վեհ զօրութիւնք , լսեցէ՛ք ,
Պոռաց Եահվէն բարձրաբարբառ , սրտեղէք ,—
Գաղտնի կամք մը աշխարհն այն փոքր , հեռաւոր
Գեղատեսիլ նախշելով վառ ու աղուոր ,
Զով ջուրերու ալիքներուն մէջ փրփուր ,
Կեանք կը բաշխէ չռայլ մը խօլ , կոյր :

Նուրբ վրձինին տակ դարդարուն կը պարզւին
 Դալար մարդեր, լեռներ, պուրակ, ծով խորին,
 Նմանութիւնն ու գեղ պատկերն այս դրախտին :
 Բայց արդ անմիտն յանդգներ է ինքնօրէն՝
 Մեր պատկերովն դրօշմել մարդիկ հողեղէն :
 Իշխանք, ուժեր, ձեր շարքերէն աննրման
 Դասալիքներ արդէն երկիր հեռացան՝
 Նոր Աստուածին տալու պաշտանք երկնառաք .
 Ստորուկ հողի՛ք դիւթուած նորէն ներդաշնակ,
 Տէր կը փոխեն, աւա՛ղ, անոնք ապերախտ :
 Եւ ի՞նչ հրապոյր կապտեց հողիքն բարբաղդ
 Աւա՛ղ, սին գե՞ղն կնոջն աղու գիւրապաղթ :
 Ի՞նչ կախարդող սիրոյ ծաղիկ գլխի՛նչ
 Զինչ ցօղերուն արծաթ շղարչովն հրմայիչ,
 Քօղ է ձգեր նայուածքնուն դէմ գինովցած,
 Որ՝ կը հաւատան՝ թէ ուր չկայ փառազգեսց
 Մեծ հովանին իշխանութեան մը հըզօր՝
 Երջանկութիւն հոն կը գտնէ մարդն անզօր :
 Յիմա՛ր, յիմա՛ր են էակներն հընադանդ՝
 Որ կիներու սրտին վստահ խոստմնաքանդ,
 Իրենց կոչումն, իրենց տէրերն պահապան,
 Իրենց հանձարն վեհ կուրանան դաւաճան :
 Ո՛րվ հրեշտակներ, իշխանութիւնք, ուժե՛ր, սէգ
 Անմահութիւնն այն փուռ կնոջ արդ տեսէք՝
 Մրդենիին պէս կընծայեմ ծաղկաթափ :
 Թող ապրի՛ ան, գերթ ներշնչին արութեան,

Թող սիրէ՛ ան, այլ իր բոց սէրն յաւիտեան,
 Ըլլայ գրկուած վտիտ վիշտէն դառնատապ .
 Մեծ տառապանքն գինովութիւնն է կեանքին,
 Վերցուցէ՛ք զայն՝ ինչպէս ողին գինիին,
 Կեանքի արբշիւն, սիրոյ իմաստն չէ՛ք ճանչնար :
 Այսպէս ձեր Տէրն պիտ' վերցնէ՝ անձանթ
 Սիրոյ ճաշակն անոնց սրտէն մոռացկոտ,
 Ու անկարող ծնելու կեանք, սիրելու,
 Յաւերժական ձանձրոյթի մէջ ահարկու,
 Խօլ հաճոյքի հրաքններուն մէջ անզգայ՝
 Մահուան ըղձանքն անոնց սրտէն պիտ' մխա՛յ :

* * *

Փրփուրն առատ շրթուքներէն Հաստիչին
 Կոհակներու պէս զայրացկոտ, ահագին
 Կը թաւալէր գահին ստորոտն ջարդ փշուր .
 Անոր դու ձայնն հազար մրրկի հոյլ մ'էր բուռն,
 Որ հրեշտակաց ձերմակ, թեթեւ բաց թեւերն՝
 Օղին կախուած գերթ շղարչներ՝ կը ծեծէր :
 Վայրադ նախանձն աւելի՛ խօլ կը մրրկէր
 Անմեղ սիրոյ շնորհներուն դէմ ներդաշնակ,
 Քանի որ զայն ճաշակեր էր Արուսեակն :
 Ու մեծ Աստուածն կիրքերուն մէջ դառն ու կոյր,
 Այեկոծուած կը մոռնար թէ հողարոյր
 Արարածներն ատակ չէին Աստուածոց
 Թափանցել միտքն, գուշակել իղձն սիրախոց :

Աւա՛ղ, ինչո՛ւ այսքան զայրոյթ, ա՛յսքան հուր,
Հանգէպ մարդուն՝ զոր կանգոսնէր Տէրն հանուր.
Աստուածն ահեղ տեսաւ սխալն ու սրտբաց
Պատրանքներուն, յոյսին հեղնանքը կարդաց՝
Հրեշտակներու նայուածքին մէջ ամօթխած:

Առուակներուն պէս կարկաչող, մեղմ, յուշիկ,
Ձփիւռներուն խնկոտ շունչովն թափանցիկ,
Մեղրածորան իր շրթունքներն հոգեծին
Անմեղներուն մէջ խանդ ու յոյս բաշխեցին:

— Ո՛ր վ պետութիւնք, Աթոռք, Իշխանք հպատակ,
Որքան արդար է մեր զայրոյթն անյատակ,
Ողորմութիւնն փառաւորին է պսակն,
Իշխանութեան մականն ոսկի՝ որով միշտ
Անմեղն կ'օրհնելի. կը պատժուի ամբարիշտն:

Տեսէ՛ք ահա, զերթ աղանի լուսածին
Աշխարհ կիջնէ մեր գութն արդէն ճախրադին,
Կերթայ դըրախտ՝ որ այս դահէն անսասան
Կը տարածուի հեռուն մինչեւ Հայաստան:
Գութն շունչ կըլլայ, ցօղ կըլլայ գութն շողաչուի՝
Արծաթ թելով մարդերուն վրայ կը հանգչի:

Նախադամեան էակներուն այս հսկայ
Անմահութեան բռուն խոյանքներն՝ անխընայ
Պիտի պատժենք, ու հրեշտակաց փոխան վատ,
Դրախտի հողէն պիտի կերտենք բազմաշխատ,
Աղամ՝ այր վեհ, մահկանացու, հընազանդ,
Եւա՛ որուն այս փուճ կիներն տընաքանդ

Երջանկութեանն պիտի ցանկան անդադար:
Իշխանք, Աթոռք, զօրութիւններ զինավառ,
Դո՛ւք պիտ' ըլլաք անոնց հրեշտակն պահապան.
Ձեզմո՛վ մարդիկ պիտի յարգեն զօրութիւնն՝
Ու սերունդներ, մեծցած խոնարհ, վշտասուն,
Կրաւորական կեանքին հլու, հեղ ծառան,
Հրեշտակներու հաւասարներն պիտ' ըլլան:

* * *

Լուեց անմահն. ու հրեշտակներն ամէն տեղ,
Ձերթ բիւրաւոր սիրամարգներ գունազեղ՝
Լայն, բոլորակ տարածելով թեւերնին,
Հպարտութեամբ ու հրճուանքով թրթռացին:
Փետուրներու նշուլազեղ ճաճանչին
Ձմրուխտն, ոսկին, բաց շափիւղան, պերողակն,
Նայուածքի պէս կը շողային Արեւակն.
Ու թեւերու սարսուռներէն մեղմ, հեշտին,
Նըուազ մ'անուշ սիւքերու պէս զովազին,
Կ'սփոփէր սիրտն մըրրկածուփ Արարչին:
Մինչդեռ երկինքն էր պարուրուած խունկովն թանձր
Օրհնենքներու, զրմուռսներու, երգի քաղցր,
Լոյս ամպի մը թեւերուն վրայ տարածուած
Մարդն ստեղծել կիջնէր դըրախտ՝ մեծ Աստուածն:
Այլ եղեմին մէջ ընտրեալ ան՝ իզո՛ւր
Կորոնէր հողն վարդագունակ, կենսատուր:
Ձերթ արծիւ վեհ դադաթն լերանց կը ճախրէր.

Տիեզերքին անհունութեան շուրջ աչքերն՝ —

Հաղարաւոր Արեւներու վառարան —

Կը գծէին բոց բոլորակ մ' ոսկեման :

Անհունին մէջ հրդեհ մը կար վիթխարի .

Ահեղ զանգուածն աշխարհներուն բիւր , արի ,

Կը թաւալէր հրեղէն գունտն ալեկոծ՝

Մառախլապատ ծուխերու մէջ , թուխ ու հոծ :

Հսկայ աստղեր՝ այդ հրարուխէն դալարուն ,

Թնդանօթի բուռն որոտմամբը ժայթքուն ,

Միջոցին մէջ կը մընային յանկարծ կախ .

Ու նորակազմ աշխարհներուն մէջ խաղաղ ,

Հայլիացած էր դէմքն երկրին ցողաչաղ՝

Մինչ գիշերին վրայ հանդարտ կը ցոլար՝

Եհովայի բիւրերուն լոյսն գողահար :

Երանութեանց պատրանքին մէջ բիւրաւոր ,

Երկինքներու սէզ պետութիւնն ահաւոր ,

Ամբասնդել զրազած յար , ինքնիշխան

Աւա՛ղ , տարբերն կառավարել մոռցաւ Ան .

Զերթ միապետ հսկարտ , ահա յամբարար

Ըմբոստութեան ընդդէմ անօդ կը մնար :

Դարերն արագ նայուածքին տակ բարկաճայթ ,

Թաւալելոր կարչաւէին դայթ ի դայթ :

Սէպ , վիմակաղմ լեռներուն տակ բարձրաբերձ ,

Լայն ովկիսաններն խորքերնուն մէջ հողմագերձ ,

Խոնարհ կեանքի նախնական սերմն թագուցած՝

Վիհերու մէջ կամբարուէին միզամած :

Սահուն ջուրի անհետացող հետքին վրայ՝

Կը զարդարուէր կեանքով պէս պէս հողն հսկայ .

Բարեշրջում փոխանցելու կենսաբեր ,

Գեղատեսիլ արարածներ կ'ստեղծէր :

Ոմանք ծաղիկ , ծառ յաղթարմատ , բոյս աղնիւ ,

Ոմանք շարժուն էակ ապրող բազմաթիւ ,

Կը կազմէին մէկին տիպար անփոփոխ :

Ոմանք մեծղի , ահագնաշունչ , անկարող

Վերապրումի՝ յար կանցնէին կենսաղիւրկ :

Այլ մարդն նրբին , եղէգ ճկուն , մարմին գիրգ ,

Հզօր ոստմամբ անասնական խիտ պատուարն

Կը տապալէր . յեղափոխող իր հանճարն

Մէկ խոյանքով իր գոյութիւնն ու աշխարհն ,

Ոսկի թելովն՝ իր մտածման լուսաբեր՝

Տիեզերքին մէջ անսահման կը չափէր :

* * *

Թէ երկինքներն խոյանար դերթ գիտաւոր ,

Մոլորակներն խուզարկել բիւր լուսաւոր ,

Թէ ովկիսաններն թափանցէր իրր ճառագայթ ,

Կամ դերթ վայլակ երկրի ջերմ կուրծն կենսախայտ՝

Միտէր Աստուծոն . կարմիր այն հողն վարդազեղ ,

Ապրող կեանքի փոխարկուած էր ամէն տեղ :

Հրզօր հաստիչն օրէնքներուն բընական

Կրնա՞ր ընթացքն բռնարարել , անսասան :

Պայծառ աչքերն անյոյս , անշող միջնեցան ,

Նայուածքին տակ կը տարածուէր դրախտն ի վար

Հողն սեւաթույր, հող մահաստուէր, անշահ տարր,
 Որով աւաղ, պիտի հաստէր քամահրոտ,
 Մարդն ցաւատանջ, այր ստորին, նախանձոտ,
 Կին, կողակից, փուճ, պէրասէր, անհնազանդ:
 Ահ, ինչպէս սէրն, ոսկի երազն մանաւանդ,
 Կը փըշրըւէր, կիյնա՛ր դղեակն հիմնաքանդ:
 Հաստիչն սարսուաց. իսկ Լոյս Հողին օղեղէն
 Անոր արցունքն նշմարելով բարձունքէն՝
 Արծաթ թեւերն լայն տարածած սրարչաւ
 Ամպրոտաբոյր դէսերուն վրայ հանդէցաւ:
 Վեհ հաստիչին հանճարն՝ փաւած պատուտակ,
 Բացաւ իր սիրտն անոր շողին հպման տակ:
 Մոգական խօսքն, սիրոյ լեզուն փառազգեսց,
 Իր թալկահար շրթունքներուն վրայ թրթռաց,
 Գողցեա՛ Աստուածն, մարդոց կարմիր սերունդին
 Սիրով հաշտուիլ կըղձար հիմա անձկադին:
 Կուրծքն ալեկոծ յոյզերու վրայ յամրաբար
 Զերթ առագաստ մուծ, կայմագուրկ, կը հեւար:
 Յիշեց երկինքն, յիշեց խոստումն անպատիր
 Մարդագործման. ու սրտին մէջ դառնալիւր՝
 Փթթող սէրին յաղթեց զայրոյթն դարչաթոյր.
 Եւ սէգ հաստիչն այն միապետ, անհամբոյր,
 Իշխանութեան օրէնքներուն, դրօշմին տակ,
 Մարդը տգէտ, կինն՝ ստեղծեց հպատակ:

Դ.

Մինչդեռ Անմահն իշխանութեամբն ներշնչած
 Ամոլներուն այս նորաստեղծ, ամօթխած
 Կը պատուիրէր կարմիր սերունդն անդունել,
 Անոնք համբուն երկրի երեսն անարգել,
 Դիւցադնական հանճարով մը անարատ
 Կը հիմնէին ազգեր արի ու ազատ:
 Ոմանք Դիոս ամպրոպային ձիթապսակ,
 Երոս սիրուն եւ Ապոլոն մեղանուաղ,
 Արուեստն ու սէրն կաւանդէին աշխարհին:
 Դիցուհիեր դժխոյ նման, խօ՛ւ հեշտին,
 Աստղիկ արբշիւ, Անահիտ մայր, մեղմ Լիլիթ
 Պերճ հերոսներ կերկնէին քաջ, գեղափթիթ:
 Համակ բնութիւնն կը հռչակէր հիասքանչ
 Գեղեցկութիւնն անոնց, փառքին շողն ճաճանչ:
 Մեծ տիեզերքն զրոշմուած անոնց հանճարով
 Իրենց պատկերն կը ցոլացնէր հոգեթով:
 Կարմիր սերունդն կը գրաւէր լայնատարր
 Կապոյտ ծովերն, պարարտ հողերն, լոյս աշխարհն,
 Կարմիր սերունդն հմայքներովն քաղցրանաւդ
 Կը պաշարէր դրախտն Ադամայ ամրափակ:

* * *

Օր մը խաղաղ, իրկուն մը տաք, խնկեղէն,
 Մինչ յողնաբեկ մշակական վաստակէն,
 Սաղարթներու տակ հովասուն մթնշաղ

Կը հանգչէին նախածնողներն մտաղբաղ,
 Թողիչ նուազն դիւցազնի մը սիրահար
 Աղու հեւքով թրթռաց, հնչուն, նրբալար:
 Աղատութեան երանութիւնն ան կերզէր,
 Եւ հրաշքներուն մէջ բոց սէրին անձնէր,
 Անմահութեան թազուն զաղտնիքն կը յայտնէր:
 Ովկիաններու յոյզն արեծուխ, տրամահեծ,
 Վսեմ վառքերն ձիւնոտ լերանց մեծամեծ,
 Սիւքերն սարին, կարկաշն առուն քաղցրալուր,
 Պուրակներու երզն ու խորհուրդն մեղմ, մաքուր,
 Խնկոտ, սահուն կը հոսէին քննարէն:
 Ու կեանքն անկախ, անհող, արըշիւ, լուսեղէն —
 Դալարներէն, թփուտներէն ցօղասուն
 Կանցնէր արագ, յաւէրժական, անկայուն:
 Ա՛յնքան դիւթիչ էր մեղեդին թրթռացող
 Որ թռչուններն կը լռէին ջինջ ճռուողն.
 Անձաւներէն, թաւուտներէն վոհմակներ
 Լռիկ քայլով կը դիմէին նուազին:
 — Հոգինե՛րն են, կը մտածէր Ադամն հին
 Քնքուշ Եւան՝ անուրջներու սիրունին
 Նուրբ նուազի շեշտերուն մէջ՝ անհամբեր
 Յուզուած սրտին տրոփիւններն կը համբէր:
 Աստուածն հաստիչ ճանչցեր էին անոնք վաղ,
 Այլ հոգինին որ անոր շունչն էր խաղաղ,
 Ձէին ճանչցած դեռ ամօլներն այն, աւաղ:
 Սէրն իրենց մէջ մանկական էր, տիրընծայ,

Նուազն անուշ արթնցուցած զայն ահա,
 Հասուն, խորունկ, յոյզերու մէջ ջերմալուրդ,
 Կը միացնէր իրենց սրտերն սիրակցորդ:
 Ուժ մը հրգօր միութեան մէջ այդ վըսեմ,
 Կըզգային այժմ՝ ազխութեան, վախին դէմ,
 Ու սիրելով կը յաղթէին բռնութեան:
 Սէրն որ անշուք, խոնարհ խունկի մը նման,
 Սրտին ալքերն նետեր էին անկասկած,
 Ձերթ հըրարուխ, անզուսպ, երգէն բռնկած,
 Կը պոռթկար հուր, կը մխար ծուխ բոցահեր,
 Իր մօխրին տակ յոյզի կայծեր կը թազցնէր:
 Զօրութիւններ կը կանգնէին անոնց խորն,
 Ու կիկլոպեան բազուկներով ահաւոր,
 Կը տանէին ջերմ էութիւնն անոնց՝ վե՛ր
 Գերբընական, աւելի՛ բարձր սահմաններ:
 Երազային յափշտակութեան մէջ երգին
 Սիրտն կը մոռնար անցեալն. հոգին չողածին
 Կաննիւթանար, սաւառնելով, լուծուելով:
 Ու վար նետած մարմին պատեանն անվրդով,
 Ան կըլլար դութ, սէրը վիշտին պըսակուած,
 Կըլլար արցունք, կը ցօղէր կեանքն նոր ծընած,

* * *

Մթնշաղին, վաստակաբեկ, միայնակ,
 Ամէն իրկուն կը հանգչէին լուսնին տակ.
 Նուազածուն հոն էր, անկուն մը թազնւած.
 Մեղեդիով իրենց հոգին երկիւղած,

Կօրօրուէր յար ջինջ գիշերներն երազկոտ :
 Երբ միասին այլեւս խոհուն ու անձկոտ ,
 Իրարու խորն կը յառէին անոնք լուռ ,
 Մեղամաղձոտ թախիծն դադարնի , հոգն անյուր ,
 Առանձնութեան մէջ կը զրաւէր անոնց սիրտն :
 Երաժշտութիւնն միանգամայն դաշն ու բիրտ՝
 Տառապանքն էր ու խենթ հրճուանքն հոգիին ,
 Երանութեան , վայելքներու հեշտ պահին .
 Եւ նազանքին մէջ դաշնաւոր քննարին
 Խուլ վտանգի մ'սպառնալիքն կ'դգային :
 Այդ մարդկային բնութեան մէջ հոգահար ,
 Առանց ցաւի դողցես հաճոյք պիտ' չըլլար .
 Թարմ միւրգին մէջ որդն էր կսծող որ կիյնար :

* * *

Տեսաւ հաստիչն արփիական անոնց խռովքն ,
 Ու դժկամակ ընդունելու խնկող դովքն ,
 Երկինք դարձած՝ մարդն հաստելուն անկատար ,
 Զայրադրելու հառաչելով զղջաց դառն :
 — Աւա՛ղ , ըսաւ , այսպէ՞ս իշխանդ անթառամ ,
 Ամենազօր , ամենատես , տէ՛ր փարթամ ,
 Այսպէ՞ս հանճարդ , սկիզբ , վախճան ու անհուն ,
 Պիտի յայտնուէր մարդովն վտիտ , ազազուն՝
 Ուր շաղկըւած չարն ու բարին անխափան ,
 Հէգ մարդն անկամ պիտի դարձնեն յաւիտեան :
 Այդ կեանքին մէջ մութին ուժերն հակոտնեայ՝
 Մարդն իր հոգւոյն , իր աշխարհին դէմ հակայ՝

Պիտի կանգնեն , անհամերաշխ ու անյաղ :
 Ատելութեան հետ պիտ' քալէ սէրն վայրագ .
 Ու տառապող մարդկութիւններն սարսաղէն
 Երկինք յառած պիտի հաշիւ պահանջեն :
 — Ո՞վ տէ՛ր , ինչո՞ւ այսքան չարիք վշտահաս
 Անուշ , խոնարհ կեանքերու վրայ կը տեղաս .
 Միթէ՞ քու սէրդ , պատկերդ աղու շողաշուի
 Աղէտքներո՞վ յաւէտ մեր մէջ պիտ' յայտնուի :
 Միթէ անմեղ հոգիներն են որ անգէն ,
 Գու Յորային տառապանքներդ պիտ , կրեն ,
 Ու անպատիժ բռնութեան դէմ անիրաւ
 Խոստումներուդ պիտի լսեն պատրա՞նքն ցաւ :
 Երջանկութիւն ստեղծելու դուն կաքող
 Ո՞վ տէր , ինչո՞ւ հաստեցիր վիշտն , ահն ու դողն :
 Թէ՛ մարդն ազատ էր , անկախ տէրն իր կամքին ,
 Ինչո՞ւ արդեօք կաշկանդեցիր զայն ուժգին
 Օրէնքներու , զօրութեանց մէջ որ խուլ են .
 Ճակատագիրն կոյր բռնութեամբ կը վարեն :
 Մինչեւ դժգոհ՝ մարդն ուրացաւ իր Աստուածն
 Արիւնարբու՝ մոռցաւ հաճոյքն սիրապաց :

* * *

Մինչդեռ հաստիչն կողբար այսպէս ձեռակերտն ,
 Գոհար աչքերն կորոնէին ամուլքն սերտ :
 Նարինջներու մրգաստանին մէկ անկիւնն ,
 Համեմներու՝ անոնք բոյրովն ծփծրփուն ,
 Կ'անրջէին նուազներու օրօրովն :

Դըրախտներու սընգահա՛ր հողեթով,
 Լոյս Արուսեակն հովիւ եղած գեղանի՛
 Տիեզերքի հրաշալիքներն հոլանի
 Անոնց արթուն նայուածքին գէժ կը պարզէր :
 — Ձեր հաստիչէն անհունօրէն բարձր ու վե՛ր
 Արարչութիւն մ'ամէնուրեք կայ՝ կ'ըսէր .
 Անոր մեծ ուժն հարկ է ձեր մէջ միշտ փնտռել :
 Աստուածներուն հետ հաշարւած, անարգել՝
 Սիրով, այլ ոչ ատելազին, սրտկեղէք,
 Ձեր բընազդին թերութիւններն պիտ' ուղղէք :
 Ո՛վ մարդ անփորձ, կին գեղանի ու ճարտար,
 Դուք տէրերն էք այս աշխարհին լայնատարր,
 Այլ ձեր հանճարն թափանցելով ալքերն խոր
 Գաղտնիքներու, մեծ գիտութեանց նորանոր,
 Գեղեցկութեանց զծելով ծիրն անզըրաւ,
 Այլ ձեր կորովն՝ բարեշրջող, սրարշաւ
 Մարդկութիւններն վարելով յար անսայթաք,
 Յեղաշրջմանց, ազատ կեանքի գեղունակ,
 Աւա՛ղ, սրտէն պիտ' չի կրնան մարդկային,
 Խլել նախանձն, ատելութիւնն, վախն մթին :
 Կրնա՞յ հանճարն իշխանութիւն ունենալ՝
 Բնազդական ուժերուն վրայ գաղտնածալ :
 Ի՛նչ արցունքներ պիտի ցօղեն ծաղկափունջ
 Թարմ ածուներն ձեր սէրերուն հողեշունչ .
 Ի՛նչ տատասկներ անհամերաշխ ձեր բնութիւնն
 Պիտի ցանէ վաստակներուն մէջ հասուն .

Այլ պտուղներն ձեր հարսնիքին անարատ
 Շո՛ղ պիտ' առնեն հերոսներէն, թո՛յր առատ .
 Եւ զերթ փիւնիկն առասպելին լուսեղէն
 Աճիւնածին՝ կեանք պիտ' առնէք ձեր մահէն :
 Կարմիր սերունդն Աստուածներուն ինքնաստեղծ,
 Պիտի զոհուի ձեր փրկութեան նոր, անեղծ,
 Անոր ծոցէն գիւցազուններ անձնուէր,
 Ձեզ ներշնչել պիտի փութան շատ դարեր .
 Դաշտերուն մէջ, սարերէն վար աշխարհին,
 Հոսանքներուն հետ ձեր կեանքին խեղճ, մթին,
 Հերոսներու ժպտուն հողւոյն ալերն զուտ,
 Ձմբուխտ ջուրերն՝ պիտի խառնւին հոսանուտ :
 Աղամ՝ այր քաղցր, Եւս փխրուն, մշկաբոյր,
 Եկէք հաշտուիլ սերունդին հետ վարդաթոյր .
 Նըւազներու թովիչ վայելքն զգացէք .
 Աղատութեան ճամբուն վըրայ հըրաշէկ՝
 Ձեր սէրին խունկն, արցունքին ցօղն, արեան վարդն,
 Անմահութեան փառքին տուէ՛ք գեղազուարթ :

* * *

Աղամն խոհուն այս խօսքերուն հանգէպ նոր,
 Կը վերյիշէր այն օրն ուր ձայն մ'երկնաւոր,
 Ոսկեմշուշ ամպի մը դոզն թափնւած՝
 Նիրհող հողին ազատ կեանքի էր կոչած :
 Հրա՞ջ մ'էր ան, հաստիչն անտես՝ թէ անուրջ,
 Անոր ձայնի՛ն գետ կը կառչէր աշաւուրջ :
 Եւան սարսուռն՝ ահաբեկիչ երազներն

Իբրեւ զեկոյց, ուչ աղբարար՝ կը յիշէր :
 Բայց Արուսեակն այն խորիմաց, մեղանազ,
 Զերթ ճառագայթն որ սահելով շողարձակ
 Խորհրդաւոր պուրակներու խորն անձայն,
 Կը փարատէ զեզերող քօղն զիշերուան,
 Թափանցելով անոնց հոգին միամիտ՝
 Մութ վախին տեղ՝ կը սփռէր լոյսն ճշմարիտ :
 — Տեսէ՛ք, կ'ըսէր, ո՛վ զաւակներն Արարչին,
 Թափուր, անօդ, լքուեր էք հոս կոյր բաղդին .
 Ի՞նչ է սին վարձքն ձեր օրհնենքին, աղօթքին,
 Արդեօք սոսկ կա՞պն է արիւնի, թէ՛ խնամքն
 Հոգածութիւնն գլուտտ, սիրոյ փափուկ կամքն
 Որու շնորհիւ դէպ՝ իրենց հայրն անձնըէր,
 Երախտապարտ զգալու են զաւակներն :
 Ա՛հ, ձեր Աստուածն գործաւոր մ'է գողցես կոյր,
 Որ կերտելով խամաճիկներ զեղաթոյր,
 Անիոյթ հոգւով մը կը ցրուէ առաթուր .
 Անոնք կերթան ու ամէն տուն, ամէն տեղ,
 Կառնեն նոր կեանք, հոգի պէս պէս, տեսք չքեղ,
 Կապրին աղքատ, կապրին հարուստ, աղատ, չէն,
 Կապրին հեռի ու անձանօթ՝ Ծինողէն :

* * *

Ու խօսելով՝ վեհ Արուսեակն մարդասէր,
 Ամօլներուն կուսուցանէր արուեստներ :
 Կը կերտէր նետ, աղեղ ճկուն, պարսատիկ :
 Որէներու համեղ ճաշին հետ քաղցրիկ՝

Միրգերն հասուն, խոտերն թովիչ, գինին հուր,
 Կը պճնէին անոնց սեղանն ծաղկաբոյր :
 — Զեր Աստուծոյն կը պարտիք շունչ մը, կ'ըսէր,
 Ծնունդ մը լոկ, կեանք մը անշուշտ բարեսէր .
 Այլ ի՞նչ թշուառ պիտի ըլլար, անօդ, ան
 Լքուած ահեղ դուռ տարբերուն խստութեան,
 Անպատասպար զաղաններու դէմ դաժան,
 Որոնց հանդէպ հաստիչն անգոր կը մնայ :
 Միթէ գոհարն դարչ տիղմի մէջ կը շողա՞յ .
 Զարին մատնուած այդ կեանքին մէջ բարիք կա՞յ :
 Ա՛հ ո՞րքաններ, իրենց փառքին, հաճոյքին,
 Հպարտութեան համար կեանքեր կը ծնին .
 Այդ Արարիչն ահա հաստեց ձեզ՝ ծառան
 Պահապաններն ըլլալ հսկայ տէրութեանն .
 Եւ միամիտ՝ ռազմիկ արքան ինքը չէ՞,
 Որ ձեզմէ յար հնազանդութիւն կ'պահանջէ .
 Հէզ ձեռակերտն ըմբռնելու անկարող՝
 Հզօր բերդին մէջ վանդակուած, ոսկեշող,
 Թեթեւ հոգին զերթ ամպ դատարի ու ցանցառ,
 Զի ցողանար, չ'արցունքոտիւր գթահար .
 Իր ծառաներն, գինք տառոյներն չի ճանչնար :
 Հոգի անտես՝ անոր բնութիւնն անատակ
 Ի՞նչպէս կրնայ նիւթն ու աննիւթն ներդաշնակ,
 Կատարեալի մը մէջ շաղուել կենսունակ :
 Սակայն, ո՛վ մարդ, դուն չես հաստուած պաշտել զայն,
 Կամ խոնարհիլ զօրութեանց դէմ ալլաղան .

Ինչ որ հանճարդ կը կերտէ մեծ, հզօր, չէն,
 Կամ նիւթ է նման աստուածներուն ձեռաչէն՝
 Կամ հողի նուրբ՝ մտատիպարն դադտնամուտ
 Կոյր հաւատքի, ահի, ուժի պատկերն մութ,
 Զոր իրբեւ պէտք ստեղծելով մարդիկ յար,
 Ստրկութեան մէջ կը պահեն խիստ յօժար:
 Այո՛, քու դերդ չէ՛ խոնարհիլ ուժերու՝
 Այլ ըմբռնել անոնց դադտնիքն խոր, աղու,
 Եւ իշխելով աշխարհին վրայ հողւոյդ վրայ,
 Դարրնելով միշտ զանոնք հանդոյն դուզնաքեալ
 Գեղ պատկերին անեղծ, հասուն հանճարիդ՝
 Ժառանգ ձգել՝ սերունդներուդ ու ցեղիդ
 Խոհերդ աղատ, դանձերն սրտիդ ճշմարիտ:
 Ահ, ի՞նչ է նիւթն, ու ի՞նչ հողին՝ եթէ ոչ,
 Անձանօթնե՛ր զոր չենք ճանչնար, որոնց կոչն,
 Երբեմն մարդիկ լսելով դաչն՝ պիտ՝ անսան.
 Որոնց հմայքն, ճնշիչ, հզօր, անխափան՝
 Իրենց հողին ու սիրտն տրուիուն պիտ՝ զգան.
 Հաւատաւոր զգացումին կառչած սին
 Երբեմն անոնք պաշտեն պիտի նիւթն, հողին,
 Սակայն, գիտցիր, ո՛վ մարդ, իշխանն ու արքան
 Այլ՝ ո՛չ գերին էք դուք անոնց, ո՛չ ծառան:
 Զեր մէջ միայն կապրի պատկերն անոնց վառ,
 Գեղեցկադոյն խնկոտ մարմինն հարսնացած՝
 Անմահական ապրող հողւոյն մաքրազգաց:

* * *

Այսպէս հրեշտակն անկեղծ՝ ամուլքն անձկալի
 Կը խրախուսէր մեղրածորան, սիրալի.
 Եւ հանելով զանոնք վեհ լեռն Արարատ,
 Նոր եղեմներ կը ցուցնէր ճոխ, առատ:
 Դիւթող խօսքին ներշնչումովն մոգական
 Նայուածքին տակ անոնց ալչած, անսահման
 Մեծ տիեզերքն, անհուն նկար մը գողցես, —
 Նուրբ երկինքներն, թարմ աշխարհներն, կեանքը հեղ,
 Ճաճանչաղեղ կը տարածէր լայնատարր.
 Բայց ոչ մէկ տեղ Աստուածին դէմքն կերեւար:
 Ամուլքն անսիրտ՝ կզգային թէ տէրն անբաւ,
 Կեանքին վրայ իշխանութիւն չունէր բնա՛ւ,
 Եւ կամ թողած՝ զիրենք աղատ, ինքնակամ,
 Զէր նմաներ էակներուն խուռներամ,
 Որ իր անուամբն կը կաշկանդեն բռնադին
 Անկախ մտքերն, աղատ սրտերն մարդկային,
 Շահախնդիր կարկառելով ձեռք սիրոյ
 Ստրկութեան կամ կեղծիքին անբարոյ:
 Ազատութեան զգացումովն խանդավառ՝
 Անոնց հողին յանկարծ մեծցած կը խայտար.
 Ու գիտութիւնն բարիք մ՝աղուոր, հրճուանք մ՛էր
 Այնքան անմեղ, որ նախածնողքն անհամբեր,
 Զէին զգար՝ թէ զօրացած անով մարդն,
 Աւելցուցած իր տառապանքն անդրաբարձ,

Պիտ՝ զրկլէէր դրախտէն հեշտին գեղանշոյլ
Մեծ Աստուածին անփոյթ շնորհէն, կեանքէն յոյլ:

* * *

Անմեղութիւնն իրենց մտքին, ժպիտն լոյս,
Այլեւս մարած էր կեանքին մէջ անոնց կոյս.
Հպարտութեամբն ճոխ գլխութեան մը պատրող,
Կընդգրկէին տառապանքին ջանքն երկնող:
— Ի՞նչ փոյթ, ձեզի, մտահոգութիւնք տեսլական
Երբ կեանքն հարուստ կը գրաւէ մարդն, կըսէր Ան:
Պատրա՞նք է սին, թէ խօլ խոյանքն այս կեանքին,
Ստեղծելու ջանքն որով մարդն առանձին,
Կ'ըլլայ Աստուած, կ'ըլլայ յաղթող բռնութեան:
Ա՛հ, ստեղծե՛լ, համակ խանդովն ձեր արեան,
Լեցնել բջիջներն ժամանակին լայն, անհուն,
Կերտող ճիգի անուշ մեղրովն ոսկեգոյն:
Ստեղծելն յար կեանքին գունեղ, երփներփեան
Տեսիլներուն տակ ապրիլ է յաւիտեան.
Ստեղծելն վեհ՝ ազնիւ գտնիլ է ընտիր,
Ո՛վ մարդ, ինչո՞ւ ոստրէին պէս ջանադիր՝
Ուժերդ հանբուն չես նուիրեր անխընայ՝
Հատիկ մը լոյս մարգարիտի դուզնաքեայ:
Ինչո՞ւ դըրախտն ճաճանչափայլ, խնկաւէտ,
Քու հոգւոյդ մէջ չես պատրաստեր ճոխ յաւէտ.
Ստեղծէ՛ դուն, հասցուր միրգերն սէրերուդ,
Խոկումներուդ հովանիին տակ՝ անդութ
Տառապանքի դարչ տատասկներն խլէ՛, չուտ,

Պարարտ սրտիդ ածուներուն մէջ փխրուն,
Յանէ ծաղիկն քու յոյգերուդ զգայուն.
Եւ թող անոնց բուրումներովն, վառքովն խիտ,
Անմահութեան խօլ բղձանքներդ գեղափթիթ
Հանգչին դալար մարգերուն վրայ անուրջիդ:

Ե.

Առաու մը զով, կանուխ զարթնած, խնդադին,
Ծործորներէն, սարերէն վար Եգեմին,
Երկիրը նոր անոնք ճանչնալ փութացին:
Բեթլէհեմեան աստղին հանգոյն՝ Արուսեակն՝
Սահուն ճամբայ կը ցուցնէր դուր, միայնակ:
Ծառերուն մէջ հովիկին կերգէր մեղանուշ,
Պուրակներէն՝ արբշիւ Եւան վարդաթուշ,
Ոստոստելով դերթ աղաւնի սպիտակ,
Կը հաւաքէր բոյլ բոյլ վայրի մանուշակ:
Եղնիկն երկչոտ ի լուր քայլին նրբահոս,
Հաղիւ բացած աչքերն աղու, երենոս,
Կը խոյանար թաքստոցէն սրարչաւ,
Դաշտերուն վրայ խաղաղութիւն կար անբաւ:
Առուակներուն եզերքներէն ժանեակուած,
Ծաղկըներու բացաստանէն ցողամած,
Անտառ, թաւուտք, մրգաստաններ, ծփուն բլուր,
Անոնք անցան՝ խօսակցելով հեշտալուր:
Ամէն մարդէ, ամէն ծաղկէ գոյնզգոյն,

Հազար ուժովն խուլ հովերուն եւողեան,
Դէպ՝ խառնարանն կ'ըչէր զիրենք անդնդոց՝
Տարուբերուած թռչնոց նման հողմակոծ,
Ժայռերէ ժայռ, պառնխներուն բաղխելով,
Որբ հոգինե՛ր՝ փետրագուրկ, մերկ, ծաղրանքով
Ճամբու մ'եղերքն կը նետէր զիրենք շնչասպառ:

* * *

Քանի՞ մութ ժամ մնացեր էին հոգեհար՝ —
Դողդըղալով քամիին դէմ, չէի'ն զգար:
Գողցես դարեր անցեր էին դառնութեան
Պահի մը մէջ, — այնքա՛ն փոխուած թուեցան:
Ծով մ'ամեհի յուզումներու գալարուն
Անոնց մերկ կուրծքն կալեկոծէր ճարձատուն.
Հրդեհ մը կար խորն վրդովեալ գանկերնուն.
Զղջումն ու ահն, զայրոյթն ու ողբն, արցունքներն
Իրենց բոց սիրտն երեսնուն վրայ կը փչէր:
Վիշտն առաջին իրենց կեանքին բաղմասքանչ՝
Հոգւոյն մատնած անդօրութիւնն ցաւատանջ՝
Կ'ուսուցանէր իմաստութիւնն առաջին.
Եւ փափկութեան վայրկեանի մը թանկագին
Մռայլ գլուխն հանդէցուցած յուսահատ
Բազուկներուն մէջ ամուսնին հարազատ,
Եւան տուաւ անոր համբոյր մը խնկոտ:
— Ո՛վ իմ Աղամս, ըսաւ, կնիկն ամչկոտ, —
Երկինքներու այն կայծակէն ամեհի

Հուրի՛ մատնուած տեսնել մեր դրախտն ըո՛յն դաղանի,
Անշուշտ դաժան է եւ մեր յոյսն կը մեռնի:
Այլ ի՞նչ մնանք՝ ջղակուտ, լքուած, խեղճ,
Լռեց քամին, անցան մըրիկն, անպերն չեղջ,
Վերջալոյսի ոսկեմշուշ ստուերներն
Դաշտերուն վրայ արդ կը հանդէն համօրէն,
Հովանիներն ալ հիւրընկալ դիշերուան,
Խաղաղ նինջի սրտանց հրաւէրն մեզ կուտան:

* * *

— Մի՛ երկմըտիր, Եւա՛, խրախոյսն իմ արի,
Ես չեմ սարսուար աղէտքին դէմ վիթխարի:
Ազատ հոգիս այլեւս պիտ' չի խոնարհի
Մուրալ փուռ գութն այն Արարչին որ անշուշտ,
Պատժեց ըզմանքն անդթութեամբ մ'արիւնդուշտ:
Բայց ի՞նչ պատրանք՝ խօսքերն հովին Արուսեակ,
Որ լքեց մեզ թշուառ բաղդին այս վայրագ.
Իբրեւ սին շունչ մեր հէզ կուրծքէն ան թրուաւ:
Այսպէ՞ս ցնդին պիտ' մեր յոյսերն անդրբաւ:
Աւա՛ղ, մեր սիրտն՝ երանութեան ծիածանն
Արցունքներու բիւրեղի՞ն մէջ ցօղանման
Պիտի տեսնէ վաղանցուկ պահ մը անյոյս:
Այսպէ՞ս աղու կաթիլ մ' հեշտանք, պուտ մը լոյս,
Դառնութեան հոժ սեւ մրուրովն չաղււրած,
Մեր չրթունքներն պիտ' ճաշակեն, ո՛վ Աստուած:

* * *

Մինչդեռ Աղամբն ասերջանիկ կ'աւաղէր
 Պատրանքն ու վիշտն, յոյսն ու ցաւը կարեւիէր,
 Հեռուին մէջ ճաճանչելով մեղրանձոր
 Աչքն Եւայի կողողէր շող մը բոսոր:
 Թաւուաներէն կը խօսէր ձայն մ'անծանօթ.—
 — Ամուլք աղու, հետաքրքիր ու անձկոտ,
 Որ անդոսնած պատրաստ ու մեղկ հաճոյքներն,
 Ձեր վաստակովն ուղեցիք կեանքն պողաբեր՝
 Գոհ ըմբոշինել, մղուած կեանքի խոյանքէն,
 Աղա՛մ աղատ, Եւա՛ սիրող, տընաչէն,
 Ողջոյն ձեզի՝ Արուսեակէն մարդասէր:
 Տեսէ՛ք, հունա՛, հովիտներէն, դաշտէն վեր,
 Մինչ փոթորիկն կը խարանէր ձեր մարմինն՝
 Ձեզ բնակարան կերտեր է ժայռն վիմածին:
 Այս խօսքերով աւետարերն թեւաւոր,
 Յառաջ եկաւ թաքստոցէն գաղտնի, խոր,
 Եւ հիւրընկալ կարկառելով ձեռքն ընտիր՝
 Տարաւ ամուլքն դէս՝ օթեւանն շողալիւր:

* * *

Լճակ մը ջինջ անոր պատուարն կ'երկղէր.
 Բարձունքին վրայ, ժայռերուն մէջ՝ սրահներ
 Կը շողային լոյսերու տակ սխրալի.
 Եւ որմերու կոփուած երեսն՝ ջինջ հայլի՝
 Նայուածքներու կը ցոլացնէր խոհն առլի:

Ծիրանեգոյն կամարներուն վրայ պսպղուն,
 Երկինքներու պատկերին մէջ նկարուն,
 Կը խայտային շատրուաններն, ջուրն փխրուն:
 Լոյսն արեւին ծորելով նուրբ ու հեզիկ՝
 Ջրմբուխտ ծածքէն գմբէթներուն թափանցիկ,
 Նկարներու դէմքերուն վրայ դալկահար
 Ծիածանի ճոխ գոյներով կը խաղար:
 Բիւր առուակներ կապոյտ լիճէն բոլորչի՝
 Դէպի ժայռերն սողոսկելով զով, լայնչի,
 Ժանեակներու փրփուրին պէս, հեշտ սահուն
 Կը հոսէին ընդմէջ դալար մարդերուն,
 Կը ջրէին փափուկ առկախ պարտէզներն:
 Դիցուհիներ էին կարծես անոնց տէրն:

* * *

— Ահա կայանն, աւետարերն ըսաւ, հոն,
 Արուսեակի սիրոյն անկեղծ այս է ձօնն.
 Գիտցի՛ր Աղամ, եւ դուն Եւա՛ ուշադիր՝
 Թէ հոս՝ սերունդն ձեր պիտ' խառնի ցանուցիր
 Նախադամեան մարդոց դարմին ինքնիշխան.
 Եւ այս հեշտ պահն, ձեր մեծ ուխտին է վայրկեանն:
 Սէր մ'անխարդախ պիտ' միացնէ մարդն հսկայ՝
 Հրեշտակներու անկեալ պետին՝ սատանայ:
 Ո՛վ նախածնողք, յիշեցէ՛ք թէ ձեր հանձարն,
 Յաղթանակի պիտի վարէ ան ճարտար.
 Աներեւոյթ՝ իր սէրն, խնամքն, դուքն առլի՝

Հաւատարիմ ձեր կեանքին պիտ' հետեւի .
Եւ հոն՝ ուր կամքն այն անտարբեր Աստուածին
Որբ ձեռակերտն կը հարուածէ բռնաբերն ,
Հոն՝ քնքուշ ձեռքն Արուսեակին բարեջան ,
Պիտ , ընծայէ սփռիւնքի բալասանն :

* * *

Այսպէս ճանչցայ , ըսաւ Լէյլան դիցուհի
Աղամն , Եւան , նորէկ մեր մէջ , սխրալի :
Գողցես երէկ ըլլար՝ Եւան , հոգեթով ,
Աւագանի մ'եղերքն նըստած՝ նաղանքով
Զիւնասպիտակ , գիրգ ոտքերովն մերկ , յօժար ,
Հայլիացած ջուրերուն հետ կը խաղար .
Հոյլ մը կոյսեր՝ Անահիտի աղջիկներն ,
Շուրջն հաւաքուած կը շոյէին խոպոպներն :
Մատուտակներ առլի գինով հոգեթունդ ,
Կը շրջէին սրահներուն մէջ՝ ուր սերունդն
Կարմիր հողին՝ կողջազուրէր Աղամն նոր ,
Հարսնիք մըն էր յաւէրժական՝ կեանքն այդօր .
Համբուրուելով սիրակցորդ , անբաժան ,
Երկու ցեղերն , աճուն , առոյգ , բազմացան :
Կարմիր սերունդն իմ հայրերուս գերազանց ,
Քաջ ախոյեան դիւցազնութեան , բարութեանց ,
Անբարտաւան ու յաւակնոտ չէր սոնքար ,
Այլ մարդն տկար , հոգէ կերտուած , անկատար ,
Իր մեծ կոչումն անտեսելով , կամակոր ,

Իբր Աստուածներ զանոնք պաշտեց մեծազօր ,
Մինչ կայէնեան զաւակներէն անդադար ,
Մարգարէներ նախանձալիր , դիւահար ,
Կսպառնային երկինքներու հուրովն սին ,
Նոր մարդկութեան մէջ պատժել յար՝ մեղքն հինին :
Մարդն ցաւատանջ որ ստեղծեց իր Աստուածն
Տգիտութեամբ ծընելով մեղքն տխրամած ,
Այսպէս ահա՛ ստրկութեան անբաժան
Իր ձեռքերովն դարբնեց անդուլ , սեւ շղթան :
Դարեր համբուն կարմիր սերունդն անձնազոհ ,
Այս մարդկութեան ներշնչիչի դերէն դոհ ,
Հերոսներուն անմահ ուժովն անարգել՝
Կը մաքառի դեռ զարշ շղթան այդ փշրել :
Անոր հանճարն ճախրելով դէպ Յունաստան ,
Գեղեցկութիւնն հոն ստեղծեց այլադան .
Անոր կրակն բորբոքելով Հայաստան ,
Դեռ կը ծնի վեհ դիւցազններ անկործան :

* * *

Այսպէս , աւա՛ղ , օտարացած դիւցազններն ,
Խաւարակուռ մարդկութենէն անտարբեր ,
Աներեւոյթ կերթան ազատ եւ ազու ,
Նոր աշխարհներ , նոր պսակներ շահելու :
Եւ այսպէս ալ՝ հողիններու քով դերի՝
Ու սրտերու ամայութեան մէջ կապրի՝
Կարմիր սերունդն ազատութեան՝ քաջարի :

2013

13751

